

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Venerabilis Patris Thomæ à Jesu ... Opera Omnia

Homini Religioso Et Apostolico Tam Qvo Ad Vitæ Activæ, Qvam Contemplativæ functiones utilissima, Duobus Tomis Comprehensa. In Qvibus Singlari Pietate, Varia Ervditione Clariori Et Breviori Stylo Continentvr Et Explicantvr ...

Tomás <de Jesus>

Coloniæ Agrippinæ, 1684

Tractatus III. De Forma Observanda à Visitatore in processu formando, in Testium examine, Rei confessione, & de sententia definitiva.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38601

TRACTATUS III.

DE FORMA OBSERVANDA à Visitatore in processu formando, in Testium exami- ne, Rei confessione, & de sententia definitiva.

PROLOGVS.

POST tractatum inquisitionis specialis, à qua proprie tela iudicij exorditur, me-
ritò de modo formando processum, de Testium examine, de confessione à Reo exigen-
da, atque tandem de sententia definitiva à Visitatore ferenda, instituenda erit à
nobis in hoc Tercio Tractatu brevis dissertatio.

CAPVT I.

De modo, & forma procedendi ju-
ridicè inter Regulares obser-
vandis.

PONtifices Summi, præcipuè BONIFACIUS
VIII. considerantes, exactum procedendi ju-
ridicè modum plenum esse contentionibus, al-
tercationibus, ac vario iudiciorum strepitu:
tranquillitati, & Religiosorum paci, simul &
charitati consulentes, maturè decreverunt, ut
rimulis & apicibus juris postpositis, Prælari li-
berè, & de plano procedere valeant contra delin-
quentes, abstinendumque docent ab illo rigo-
roso, & pleno juris ordine; tum quia id con-
tentionis genus cum Monasticæ institutionis
tranquillitate multùm pugnat, tum etiam, quia
eo omnis Monachorum vita & instituta ten-
dunt, ut secundùm ea omnes Monachorum
actiones dirigantur: nam aliàs si Prælari Regula-
res in disceptandis Monachorum causis juris
apices prosequerentur, contulendi essent iurif-
periti sæculares, Procuratores & alij, quibus
suppeditanda esset pecunia, & alia incommoda
eiusdem generis sequerentur; quibus nimirum
Religionis candor macularetur.

Sed antequam ulterius progrediamur,
Constitutionem Bonifacij viij. operæ pretium
duximus inferendam.

BONIFACIUS VIII. ad augmentum con-
tinuum Religionum, & Ordinum, quos Romana sus-
cepit, & approbavit Ecclesia, paternè studiis atten-
dentes, & considerantes attentius, quod non inter-
missa sedulitas disciplina & rigoris Ordines supra di-
ctos, statumque Regularum salubriter dirigat, & conser-
uat; quodque, si etiam perire, vel remitti contigerit,
Ordo quilibet collabi necessariò cogeretur: penantes
quoque, quod si Regularium personarum correctio
rimas juris, & apices sequeretur, hujusmodi vigor
lentesceret, ac multiplex laxatione torperet: Nos ve-
stru ipsi supplicationibus inclinatis vobis Auctoritate

Apostolica indulgentia, ut ad correctiones, & puni-
ones fratrum ejusdem Ordinis delinquentium infi-
gendas, Prælari Ordinis supra dicti, ad ea quos specila-
re noscuntur, rimulis juris, & apicibus ejus postposi-
tis, liberè procedere valeant, secundum consuetudines
approbatas, & generalia facta & facienda Ordinis
instituta. Nec volumus eisdem licere fratribus, ad es-
dem correctionibus & punitionibus aliquatenus ap-
pellare, pravia deliberatione, & maturitate debita
observati.

Cum autem hac Apostolica Constitutio, sine
concessio facta sit ad propulsandas subditorum ca-
lumnias, & ad compescendam nimiam prælatorum
in puniendis fratribus licentiam, declaramus, & de-
cernimus, quod licet Prælati omnes ad apices juris ex
supra dicta Constitutione non teneantur, ut sunt ci-
tationum intervallo, dilaciones interlocutoria, & ce-
teræ hujusmodi, qua non sunt de essentia juris: non
tamen possunt in actis judicialibus pro eorum arbi-
trio procedere; sed jure Divino, ac naturali ad sub-
stantialem juris ordinem tenentur.

Ideo statuimus, & decernimus: contra manda-
tam partem, aut in eum qui non est legitimè, ac suffi-
cienter convictus, aut confessus, gravem aliquam sen-
tentiam ferri non posse, nec debere, qua qui aut ad-
ibus legitimis, aut officiis Ordinis privetur, aut in exi-
lium relegatur, aut aliquo notabili nocimento affi-
ciatur: & lætam ipso jure nullam esse decernimus,
atque oppositum facientes, actibus legitimis perpetuò
privari debere.

Rursus inbibemus, ne Prælati nominatim de
peccato alicujus inquireant: nisi eo de crimine fuerit
infamia jure notatus, aut adversus eum indicia sint
evidentia, vel probabilia.

Caveant præterea Prælati, ne gravi crimine
aliquod suis subditis judicialiter imponant, ut ad cri-
men objectum respondere teneantur, nisi præter de-
nuntiatorem, accusatoremve sit alius saltem Testis
fide dignus juridicè interrogatus, vel nisi Reus esset in-
famia, vel indicij evidentibus evidenter gravatus:
Qui secus fecerit, Prælatus officio privetur Superioris
arbitratu. Si quis autem per duos, vel tres confessus
fuerit convictus de aliquo crimine aliàs omnino oc-
culto, ut sæpè contingit tunc non publicè, sed secretè

coram Teſtibus Reus ejuſmodi puniatur.

Verum tamen ſi crimen ejuſmodi atrox fuerit, Reus legitime conuictus corrigatur, quamvis inter reliquos fratris crimen ipſum alias occultum ſit, ut unius correctio ceteris tranſeat in exemplum. Iſta in et alias declarationes à Superiõibus obſervandas addit ſequentem. Ad pacem autem inter fratres conſervandam, ordinamus, ut Prælati nullo modo Teſtium, vel accuſantium nomina Reus manifeſtent, quamvis etiam ad inſtantiam, & punitionem procedant, niſi ubi, & quando eorum iudicio in oppoſitione alicuius gravis, & infamatorij criminis iuſtitia periclitaretur. Nam eo caſu ſi Reus petat, & accuſantium, & Teſtium nomina ſibi notiſicari debere, non eſt ei denegandum.

Circa hoc & alia ſimilia Pontificum decreta, quatuor particule notati ſolent à Canoniciſtis. Videlicet, ut procedatur *Simpliçiter, Summariè, De plano, Et ſola veritate inſpecta*. Sed omiſſis aliis Doctõrum declarationibus, per has particulas tantum ſignificatur, ſervanda eſſe eſſentialia fori iudicialis, ut notat Panor. Paulus Felinus. Hoſtienſis, & alij, quos citat, & refert Roder. q. 3. ar. 1. Itaque particula *Simpliçiter* excludit calumnias, & dolofas dilaciones, inaneſque exceptiones, dummodo conſtet de commiſſo delicto. Particula vero *Summariè* denotat, ut quæ ad iudicii vim, & eſſentiam pertinent, ſolum adhibeantur: qualia ſunt, ut articulorum copia, de quibus cauſa dicenda eſt, Reo ſummariè tradatur, nempe quoad ſubſtantiam, omiſſis aliis circumſtantijs, quæ propalare poſſent Reo auctorem, vel Teſtes. Quare Reo manifeſtanda ſunt dicta Teſtium, tacitis eorum nominibus; quia nihil ſic Religionis quietem turbare ſolet, quam Teſtium nomina manifeſtare. Summariè itaque articulorum notitia concedi debet Reo, excluſis Teſtium nominibus, & particulis, quæ illoſ manifeſtare poſſint, dummodo iuſtitia detrimentum non patiatur, ut contingere poſſet in graviffimis cauſis, ut inferiùs dicemus.

Tertia particula *De plano* ſignificat, ut omiſſa ſolemnitate ledendi, vel etiam feriatis diebus, in cauſa procedatur, ac poſt poſitis vanis exceptionibus, & evaſionibus, & appellacionibus, quæ in hoc iudicio ſummario minimè admitti debent, ne lites, & contentiones inter ipſos Regulares immortales fiant, in perniciem, & deſtructionem Regulatiſ diſciplinæ.

Quarta particula *Sola veritate facti inſpecta*, ſignificat, ut ſolemnitates omnes Juris rejiciantur, ac omnes Juris timoræ vel apices præterminantur, & ſolum ſervandum Jus divinum, naturale, ac Gentium, ut DD. in hac parte notare ſolent. Jus autem Gentium apud Regulares, ſunt eorum Statuta, ut Traſt. 4. dicemus. Modus verò procedendi ſecundum exactum Juris ordinem, non niſi magnis, & urgentibus cauſis, & rationibus adhibendum eſt, quando videlicet, eo non adhibito, iuſtitia detrimentum pateretur, vel Reus in deſenſum maneret, vel aliz graviffimæ intervenirent cauſe, ut bene advertit Octavian. Spatharius, traſt. 3. cap. 18.

Ex his inferitur, quædam eſſe quæ ad ſolemnitatem iudicii ſpectant: quædam quæ ad iudicii vim, atque naturam pertinent. De his quæ ad ſolemnitatem, diximus ſuperiùs. Quæ Thom. à Jeſu. Oper. Tom. I.

verò ſunt eſſentialia in omni iudicio, brevia et perſtringamus. In primis illa quæ ad iudicii vim, & naturam pertinent, ſunt omnia illa, quæ in Clementina ſapè, de verborum ſignificationibus, continentur: nempe quæ ad ipſius veritatis realem perfectamque cognitionem, ac ad legitimas deſenſiones peragendas neceſſaria eſſe videntur, & quæ divino, aut naturali Jure, aut evidentiffima ratione ſervare docemur.

Secundò inferitur: debere Prælatos, poſt poſitis Juris apicibus in correctionibus fratrum, ſecundum conſuetudines approbatas, & Ordinibus Conſtituciones *ſimpliçiter, & de plano*, ſolum facti veritate inſpecta, procedere, ut bene notavit Abbas in Cap. Reprehendiſ, de Appellationibus: & tunc non erit opus Teſtes jurare, Reo appellacionem concedere, & ſimilia alia quæ ſunt de ſubſtantia, & eſſentia iudicii: eſſet enim valde abſurdum, ſi Prælati Monafterium perluſtrant, reperire ſilentium, aut jejunium frangi, carnes comedi, & ſimilia ſic, ſi illa corrigere aut emendare non poſſet, niſi contentioſo iudicio adhibito, Teſtibusque examinatis; id enim potius eſſet occaſio corruptionis, aut diſſipationis obſervantiæ, quam correctio eorum culparum, quæ regulariter fieri ſolent, vel in Capitulo, vel in Refectõrio.

In his igitur correptionibus culparum, quamvis de plano Prælati debeant procedere, in gravioribus verò delictis omittenda non ſunt, quæ ad integritatem & eſſentiam iudicii omnino requiruntur: nimirum primò delatio, ſive criminis denunciatio. Secundò probationes per legitimos teſtes. Tertio Rei vocatio. Quarto Examen Rei ac Teſtium. Quintò. Deſenſiones Reo concedendæ. Sextò. Confefſio, vel convictio Rei. Septimò. Proceſſus. Octavo, Sententia diſſinitiva.

CAPVT II.

Quando Viſitator debeat, aut poſſit formare proceſſum.

Non erit abs re in præſenti tractatione aſſignare medium facilem, & brevem formandi proceſſum contra Reum, ut facilis poſſint Viſitatores gravia delicta non temerè, aut pro ſuo arbitrio; ſed juris ſervata forma diſcernere, & judicare. Conſultò dixi gravia delicta; quia proceſſus non paſſim, aut leviter formari debent, ſed tantum ad probationem graviorum delictorum, nempe eorum, quæ in noſtris Conſtitutionibus gravioris, aut graviffimæ culpæ nota cenſentur, ut perſpicue colligitur ex Bulla Gregor. xiiij. Quæ incipit: *Quoniam non ignoramus*. In qua decrevit, Provincialeſ utque ad gravioſam culpam poſſe, formato proceſſu, vel non formato, ad punitionem procedere; vel graviffimam, quam ad Definitorij generalis Jurisdictionem ſpectare, formato proceſſu ſtarui. Quare omninò Superiores cavere debent à nimio proceſſuum, & iudiciorum ſtrepitu, ne Religioſorum ſpiritus, qui ad altiora contem-

PPP dit,

IESU
Spirit.

III.
ANDA
exami.

S.
exorditur, me
ne à Reo exog
tituenda cur à

ationes, & p
in quoniam i
ad ea quæ ſu
pitiõibus eju
dum conſuetu
& faciendâ Or
re fratris, de
aliquatenus q
manenteſe deli

Confuſionis, ſi
ſubditorum
nam prælatum
cleramus, & ſo
ad apices ſervi
tur, ut ſunt
olucutoria, & v
ſentia Juri: un
pro eorum ali
naturali ad ſu

ut contra iuſt
egimè, niſi
m aliquam ſe
na qui aut ali
etur, aut in c
nocimento eſ
eſſe dæcernim
gitiõis perpetu

à nominatione
e criminis ſu
um iudicia ſu

grave crimen
manet, ut ad
niſi præter de
ſaltem Teſta
ſi Reus ſiſte
inter gratias
tur Superiõ
l tres conſeſ
is omninò oc
d, ſed ſervat
coram

dit, ut procedent capite notavimus, hujusmodi secularis strepitu aliisque Juris apicibus, appellationibus, litibus, aut nimia sui Juris defensione obrutur, aut simplicitas Religiosa, quæ plurimum profectus spirituali deservit, extinguitur. Quare tantum in illo casu erit formandus processus, cum opus fuerit observantiam Regularem factam teclatamque servare, ne ob punitionis defectum succumbat; *Impunitus enim* (D. Bernardo teste) *in confessionum nutritus esse solet.*

Sed antequam stylom in formando processu ostendamus, operæ pretium erit prius exponere, quid in jure significet hoc nomen *Judicium*. Judicium communiter à Juristis definitur sicut hac forma: *Judicium est actus à iudice factus ad finem condemnandi, absolvendi, vel exequendi.* Navarr. verò in Rubr. de iudicijs. num. 1. §. ita iudicium definit: nempe iudicium est actus trium personarum, iudicis, Actoris, & Rei, in discutendo contententium, vel contendere parantium. Quam definitionem ibi latius explicat Navarrus, asserens, verbum *actus* comprehendere actus iudicis, Actoris, & Reij; ita ut unus actus tantum non constituat iudicium.

Rursus per verbum *trium personarum* intelligit, id est trium generum personarum: scilicet iudicis, Actoris, aut Rei, cum bene possint esse litis consortes, nempe plures Actores, vel plures Reij, vel etiam plures iudices delegati in eadem causa. Præterea nomine *personarum* comprehendit veras, & fictas personas, de quibus Tract. 2. egimus, dum famam, vel evidentiam criminis sæpe supponere pro accusatore ficto ibi affirmavimus. Præterea advertendum, à qua parte litis iudicium incipiat. Glossa in l. *Si is qui Roma, verbo iudicium, ff. de iudicijs*, à litis contestatione iudicium incipere affirmat, hoc est à discussione causæ, dum discutitur iudicium inter Actorem, & Reum; dum Actor opponit: Reus verò respondit, quo fit, veram esse doctrinam Juristarum asserentium, litis contestationem fundamentum esse, & lapidem angularem totius iudicij; quamvis non desint quamplures Jurisperiti, qui omnino contendunt, iudicium à citatione inchoari, ut patet in textu, Capite penultimo, de foro competentis; sed prædicta Jura, & alia, quæ pro contraria sententia adducuntur, facile concordantur, si dicas in Cap. penultimo sermonem esse de iudicio cepto, & inchoato. Contrariam verò sententiam loqui de iudicio integro, & formato: ita ut iudicium ceptum dicatur à citatione, integrum verò, & formatum à litis contestatione.

His constitutis, breviter explicemus quid sit processus. In primis processus dicitur, eo quod in illo continetur totum quod pertinet ad iudicium, nempe à principio iudicij usque ad finem. Quare initium processus incipit à libelli oblatione, hoc est à denunciatione iudicè Visitatori facta, qua supposita postea progreditur ad inquisitionem, vel generalem, vel particularem: deinde ad exigendam à Reo confessionem: demum audita parte, & confessione Rei præmissa, qua Reum, vel absolvit, vel juxta delicti gravitatem punit. Ex quibus omnibus suo ordine digestis componendus est processus, qui omne iudicium, & discussionem inter prædictas personas à principio usque ad finem comprehendit. Præterea processus hoc nomine vocatur translatione accommodata, ex loci mutatione, in

qua, qui in revalli initio, usque ad finem pervenit, procedere dicitur.

In processu verò caput & initium esse potest, vel libelli oblatio ab accusatore, vel à denunciante, aut infamia. Quare varie sunt casus, ex quibus oriri potest diversus stylus in formando processu; & demum quidquid ad causam spectare dicitur, in processu includi, & contineri debet.

§. Primus.

De processu à Iudice formando per viam inquisitionis generalis.

IN primis initio processus divinum est implorandum auxilium hoc vel simili modo, *in nomine Domini nostri Jesu Christi. Causa descripta sive processus de his, quæ fuerunt in inquisitione generalis.*

Pro qua inquisitione nota, quod tunc Visitator per modum inquisitionis dicitur procedere, quando ex mero ejus officio, & non ad instantiam partis procedit, secundum communem opinionem Canonistarum; quæ quantum ad nostram propositum atinet, inquisitio dividitur in generalem, & specialem: generalis inquisitio illa dicitur, quando ex iudici officio fit, ad investiganda, & inventienda delicta, & delinquentes, nulla nominata persona, nec delicto, inquirendo super statu totius Provinciae, aut Diocesis, ut Episcopi, & Visitatores Regulares facere solent, ut deinde ad specialem inquisitionem deveniant; de qua inquisitione generalis, plenè egimus Tract. 1. fetè per totum; & de ea differitur in Cap. 1. de officio Ordinarij, & in Cap. Romana, de censibus, in 6. Hæc igitur inquisitio generalis vobis temporibus contingere solet. Primo tempore præscripto à quolibet Religione ad faciendam visitationem juxta decretum Concil. Trident. sess. 25. cap. 8. Secundò etiam fieri potest, quando ad aures Visitationis pervenerit fama aliquorum delictorum, sive minorum in aliquo Conventu, vel Provincia temerè grassantium.

Præterea in inquisitione generali, Visitator incipit suam visitationem, sine illo processu, dicens hac, vel alia simili forma.

In nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen. Incipit visitatio hujus Provinciae, vel hujus Conventus à R. Patre Visitatore N. ab. N. in Conventu N. Anno

Mense Die incipit.

Postea in initio visitationis Notarius scribet hac, vel simili ratione, *Cum ad Dei gloriam, & bonum Religionis spectet, ut Superiores bono communi consulant, & aliorum peccata, sive delicta (si qua in aliquo inveni fuerint) charitate media corrigant, ac si opus fuerit severe coercant. Ideo præscriptum, &c.* Hic exhortatione facta, debet imponi præceptum, vel secundum nostras, vel alterius Ordinis Constitutiones, solamque debet legi præceptum, omittis alijs, quæ tantum serviant pro initio visitationis.

Postea scrutatio facta (ut supra Tractatus 1.) si quis in visitatione decreverit aliquod crimen Visitatori iudicè denunciare, in primis ante omnia Visitator à denunciante jaramentum exigat, & ut denunciationem accipiat cum

cum omnibus circumstantijs, denunciator scribat, vel per se, vel per secretarium, cui in Religione, imò extra illam tanta fides adhiberi solet, & debet, ac si esset Notarius (hoc enim quasi jure gentium introductum est in omnibus ferè Religionibus) Tertius tamen esset si Provinciales, qui ex privilegio Pontificio possunt creare Notarios, (ut advertit Emmanuel Roder. tom. 2. quæst. Regular. q. 13. ar. 2, & 3.) suos Socios Notarios constituerent.

Dixi opus esse, ut in scriptis denunciatio fiat, quia cum denunciator sit etiam simul Testis, ut tenent M. Sotus, Navarrus, & P. Bannes, quos adducit & sequitur Emmanuel Rodericus ut supra art. 6. (ut plenius Tract. 2. cap. 9. annotavimus) faciatque semiplenam probationem, quæ sufficit, ut in delictis, quæ sunt contra commune bonum, vel contra particulare alicujus, juxta superius dicta; Visitator ad inquisitionem particularem, vel ad interrogandum Reum procedat forma inferius præscribenda.

§. Secundus.

Formula denunciationis in visitatione servanda.

IN nomine Domini Nostri Jesu Christi Amen. Cum in Conventu N. Die Mensis Anno impositum fuisset à nobis initio nostræ visitationis præceptum generale de culpa, & defectibus aliorum, nobis sincere, & juridicè detegendis, comparuit coram nobis Pater N. ab N. ejusdem Monasterij conventuali Sacerdos, annorum N. qui prestato juramento de veritate dicenda, affirmavit, gloria Dei ductus, & zelo Religionis, se sive Patrem N. ab N. esse proprietarium, & accipere, retinere, expendere, sive donare pecunias in magna quantitate, sine ulla Superioris licentia: vel habere familiaritatem suspectam, vel scandalosam cum tali femina, ac propterea eum denunciare, ut juridicè secundum culpa qualitatem puniatur. In quorum fidem prædictum testimonium propria manu, coram Patre N. Visitatore, & N. Secretario subscripsit, eodem die, & anno quo supra.

Pater N. Provincialis sive Visitator. Fr. N. ab. N.

Pater N. Secretarius.

§. Tertius.

Formula servanda, quando Visitator procedit per viam denunciationis.

DEnunciatio, ut sæpe in superioribus annotavimus, nihil aliud est, quam delatio alicujus criminis apud Judicem competentem ad poenam vel correctionem inferendam delinquenti, ut notat Navarrus, Cap. Novis. de Judicijs, notabili 5. num. 2. & tunc quando præcedit ista juridica denunciatio, tenetur Visitator ad specialem inquisitionem descendere, sive hæc denunciatio descendat ex visitatione generali, sive

Ibom. à Jesu. Oper. Tom. 1.

ex alio capite, sive demum Visitator procedat ex merito officio, ut inferius exponemus.

Quando igitur via denunciationis proceditur, sic etiam processus poterit incipere. Coram nobis Patre N. Provinciali, sive Visitatore comparuit frater N. & in modum denunciationis sequentia hu verbu exposuit.

In nomine Domini Amen. Ego frater N. coram vobis Rever. Pater Provincialis per modum denunciationis expono, qualiter frater N. & cætera ut supra. Quæ quidem denunciatio non animo maligno sed bono Religionis zelo, ut per vos, qui es communis Prælatus noster, & pater, provideatur scandalo orto inter fratres, & demum bono Religionis nostre consulatis, ne ceteri similia deinceps committere audeant. Datum in nostro Conventu N. Die Mensis Anno

Aliud exemplar.

Coram nobis P. N. comparuit Fr. noster N. ab N. qui per modum denunciationis exposuit, quod cum hu præteritis diebus esset in domo quarundam secularium, in tali loco, intellexit ab eis cum gravi cordis sui angore, quod ipsi non parum fuerint scandalizati, ex admodum frequenti atque domestica familiaritate fratru N. nostri Ordinis, cum tali muliere, quæ est mala conditionis, & fama. Quare ego frater N. ab N. zelo Dei ductus, & anime illius fratris nostri, & honoru Religionis, ac primum ad honorem Dei desiro ac denuncio vobis factum istud, quo si providere possitis, eo meliori modo, quò noveritis expedire, provideatis. mecum erat frater N. ab N. qui & ipse omnia audivit. Datum in conventu nostro die Mensis Anno

Postea ab illo inquirat Visitator, an sint alij Testes, & de scientia, & de alijs circumstantijs, juxta ea, quæ inferius dicentur, in capite de Testibus examinandis, & postea legatur ejus depositio, & notetur in processu. Hac denunciatio præmissa Visitator procedere debet ad examen Testium juxta præscriptam formam infra.

Restabat in hoc capite aperire viam de modo procedendi per viam accusationis, sed quis nostri munus est, accusationes omnes à Religionum finibus longius relegare utpotè Regularium puritati, & sinceritati omnino contraria: tum quia nulla causâ inventiri potest, cui non possit per viam denunciationis provideri. Ideò abstinendum duximus à modo & stylo formandi processum per viam accusationis.

C A P V T III.

De forma in processu servanda, quando Visitator procedit ex officio absque ulla denunciatio.

DUplex est inquisitio: una generalis, quando Prælati initio suæ visitationis imponunt præceptum formale, ut ea quæ sunt in illo Conventu correctione digna, ei manifestentur, de qua jam diximus. Altera specialis, quando præcedente noticia

Quatuorplex inquisitio.

Ppp 2

de aliquo singulari delicto, & persona delinquente, præmissa semiplena probatione, aut infamia, Visitator procedit ad specialem inquisitionem faciendam, secundum formam præscriptam in cap. præcedenti. Alia est inquisitio, quæ etiam specialis dici potest, cum crimen perpetratum est notorium, & criminolus occultus: tunc enim tenetur Prælatus inquirere generatim malefactorum; non tamen speciatim an Petrus, vel Joannes tale crimen commiserint, nisi infamia, indicia, aut semiplena probatio præcedat, ut laudè in cap. de inquisitione superius annotavimus.

Hanc inquisitionem debet præcedere evidencia facti: factum autem, siue delictum potest esse, aut permanens, aut transiens: facti permanentis delicta dicuntur, quorum vestigium sensibile post illa commissa manent, ut in homicidio, stupro, incendio, percussione, si in illa cicatrix relinquatur, vel vulnus, aut in furto cum fractura &c. transiens facti dicuntur illa delicta, quorum nullum post ipsa perpetrata sensibile, aut visibile vestigium manet, ut conviciis, blasphemia, siue alia injuria, siue fornicationes, percussio absque signo relicto, aut furtum sine fractura, &c.

Visitatori igitur in primis constare debet de corpore delicti, siue id fiat per denunciationem juridicam, siue per inquisitionem, quæ oritur vel à notorietate facti, vel ab infamia, vel ab indicij violentiis, aded ut nullus Visitator possit processum contra aliquem sibi subditum formare, nisi juridicè fuerit denunciatus, aut legitimo modo infamatus, aut indiciatas, aut demum in fragranti crimine notorio deprehensus.

Quando Prælatus, vel Visitator volens facere inquisitionem de delicto notorio, & non inventantur nec indicia, nec infamia, nec semiplena probatio contra delinquentem, debet hac forma procedere.

Die   Mense   Anno

Cum pervenisset ad nostram, vel aures R. P. Provincialis, vel Visitatoris publica quadam fama deferente in Conventu N. tale delictum scandalosum fuisse patratum, & attendentes delictum in Dei offensam, & in salutem Religionis cedere ex debito officij visum est, juridicas informationes capere à fide dignis, qui possent veritatem patefacere, & ideo decrevimus forma debita, & juridica Testes examinare.

Post hæc procedendum est ad examen Testium hac vel simili forma.

CAPVT IV.

Forma examinis Testium circa delictum notorium.

Eodem die, & anno R. P. Visitator considerans, quod tale, tamque grave delictum in tali Monasterio commissum, sine maxima Dei, & proximi offensione tolerari nequeat, processit ad Testium examen, pro investigando delinquenti; Quare eodem die vocatus P. N. ab N. coram eodem P. Visitatore existente in eodem loco, & in primis præmissis juramento vel præcepto formali, interrogatus fuit an sciat, tale delictum patratum in illo Conventu fuisse,

Et si res, ondeat se scire. Secundo interrogatur quomodo id fiat? Obicit at tali tempore, ac tali hora, quando delictum fuit commissum, & quem credat illud commississe, ut ut serio referat, quidquid scit de hujusmodi re, vel factis, &c.

Omnia notentur, & animadvertatur exprimentur omnia necessaria, & circumstantia, scilicet delictum, delinquentis, complices, locus delicti, tempus præsum, quando commissum, occasio, siue causa, toties & quoties, Testes qui fuerint presentes, aut de visu, aut de auditu, & alia similia: si vero Testes, se ignorare affirmet, imposito præcepto de servando silentio, & obtemperata ejus subscriptione dimittatur, vocenturque alij Testes, donec Reus detegatur, siue do nec indicia sufficientia contra aliquem vel aliquos inventantur, invento Reo juridicè procedat, examinando Testes, donec per plenam probationem convincatur.

CAPVT V.

Alia forma examinandi Testes circa factam denunciationem contra aliquem delinquentem.

Diximus præcedenti capite, qua ratione Testes sint examinandi à Visitatore, quando patratum est aliquod notorium delictum, delinquens vero est occultus, nunc præscribere oportet modum & formam examinandi testes circa delictum alicui particulari personæ per denunciationem imputatum, præmissa enim juridica denunciatione (ut supra diximus) tenetur Visitator ad inquisitionem specialem, hoc est ad Testium examen devenire.

Antequam igitur Visitator ad Testium examen descendat, oportet ante interrogationes præscribere modum ac formam, ex qua constare aliquo modo possit de delinquente, & de delicto commisso, & de causis quibus movetur ad inquisitionem faciendam, ut sic clarius constare possit, se non leviter, aut minus juridicè Testes interrogare, quod non incongruè sequenti forma, vel alia simili exprimere poterit.

Die   Mense   Anno

Cum pervenisset ad nostram notitiam, publica quadam infamia deferente, vel legitima denunciatione per Testem omni exceptione majorem, Patrem N. ab N. Procuratorem hujus Monasterij bona, sine legitimo Superioris consensu temere dissipasse, tum donationibus à se suis consanguineis factis, cum non modicam pecuniarum summam in convivij & potationibus insumpsisse, nec non aliquibus Religiosis suis amicis, & etiam alijs secularibus exhibuisse, cum ad Dei gloriam, & ad disciplinam Religionis conservandam necessarium sit, ut similia delicta impunita non remaneant, ac ex debito nostri Officij tenemur ad debitam inquisitionem alium delictum plenius faciendam, præcipimus in virtute Spiritus Sancti, & sanctæ Obedientia, & sub præcepto formali omnibus Religiosis juxta tenorem sequentis interrogatorii examinandis, ut veritatem, postposito omni odio, vel amore, aliave passione sincere deponant.

Poterit tamen Interrogatorium majoria claritatis gratia in aliquos articulos, siue Interrogationes dividi, quibus tota series facti comprehendenda.

hendatur, quod fieri poterit secundum formam inferius praescriptam.

Interrogatorium.

Die   Mense   Anno

Coram R. P. Visitatore N. in Conventu N. vocatus Monasterij Superior etatis annorum N. & monitus, ac juramento ab eo praestito de veritate super interrogandis dicenda, tacto pectore, more sacerdotum juravit, & circa interrogaciones propositas respondit, ut infra.

Primo, Interrogatus, an cognoscat P. N. ab N. Religiosum professum sacerdotem, & Procuratorem illius Conventus, & à quo tempore illum agnoscat? Respondit, se à multis diebus illum agnovisse, & familiariter cum ipso, in illa Conventu fuisse conversatum.

Secundo, Interrogatus, cujus fama, & opinionis sit tam apud alios quam apud ipsum? Respondit, se praedictum P. N. habuisse pro viro probò, ac bona fama & opinionis tam apud alios illius familiae Religiosos, quam apud ipsum.

Tertio, Interrogatus in quos usus ille, & pro quibus expendat Monasterij pecunias sine licentia Superioris, elargiendo illas suis consanguineis, ac aliquando in convivijs luxuriose cum secularibus bibendo? Respondit, se audivisse praedictum P. N. distribuisse aliquas Monasterij pecunias inter fratres & consanguineos, sed tamen nescire, an hoc praemissa Superioris licentia faciat, nec ne.

Quarto, Interrogatus, à quibus audivit praefatum N. expendisse praedictas pecunias sine licentia Superioris, elargiendo eas suis consanguineis? Respondit, se hoc à Patre N. illius Monasterij sacerdote accepisse, quo asserbat, hoc audivisse à quadam consanguinea ejusdem Procuratoris, vocata N. Item se etiam hoc accepisse à fratre D. qui cum esset ordinarius socius Procuratoris asserbat se praesente, emisse quosdam annulos aureos, eosque praedictae consanguineae dedisse, rogans praedictum socium, ne alijs Monachis patefaceret.

Quinto, Interrogatus, cujus fama, & opinionis sint Religiosi à quibus audivit, praedictum Procuratorem expendere illas pecunias, & an sint viri probi, de quibus nulla ratiōne praesumi potest, quod odio, aut passione aliqua ducti sibi culpam Procuratori temerarie imponant? Respondit, habere se pro comperto, illos Religiosos esse viros probos, timorata conscientia, ac testes omni exceptione majores.

Sexto, Interrogatus, an sciat, vel audiverit aliquid aliud peccatum, materiam proprietatis concernens? Respondit, se nihil aliud scire.

His peractis, legatur ejus depositio, & notetur in processu, & Notarius terminabit examen his verbis: Quibus habitis dimissus fuit praedictus P. N. Supplicatio imposta sibi silentio de secreto tenendo sub eodem praescepto, & subscribatur. Ego P. N. assero ut supra. Deinde Notarius concludat.

Acta sunt per me Fr. N. Notarium, coram R. P. Visitatore, & tam Notarius quam Visitator subscribatur.

Deinde Visitator, ut debito ordine in accepta inquisitione procedat, debet ad se vocare praedictos Religiosos, à quibus praefatus Supplicator, in examine antecedenti dixit se audivisse, quos examinabit sequenti forma.

Thom. à Jesu. Oper. Tom. I.

Forma Examinis aliorum Testium.

Die   Mense   Anno.

Vocatus Pater N. ab N. ut supra.

Primo, Interrogatus an cognoscat P. N. Procuratorem, &c. ut supra. Respondit ut supra.

Secundo, Interrogatus, an sit bona opinionis, &c. ut supra. Respondit ut supra.

Tertio, Interrogatus, an sciat illum esse proprietarium, ac expendere Monasterij pecunias, &c. ut supra. Respondit, se quadam die audivisse, à quadam consanguinea praedicti Procuratoris, eam habere quosdam annulos aureos, quos sibi Praedicator N. ejus consanguineus donaverat, & quae ostendisse aliquos annulos à praedicti Procuratoris sibi tradidit.

Item se scire praedictum P. N. Procuratorem, Monasterij expensis, sine Abbatis notitia, tam pro amicis monachis quam pro tribus alijs secularibus etiam amicis splendidum parasse convivium tali die mense in Abbatis hospitio, nesciente Abbate.

Quarto, Interrogatus, Quomodo id sciat? Respondit, se id certo scire, tum quia fuit unus ex invitatis, tum quia audivit ab ipso Procuratore, se magnam pecuniam summam in illo convivio insumpsisse.

Quinto, Interrogatus, an sciat aliquid aliud peccatum in simili materia proprietaria à Procuratore commissum? Respondit, se nihil aliud scire.

Et post haec legatur ejus depositio ut supra.

Eodem ferme modo erit examinandus à Visitatore Fr. N. socius Procuratoris, qui examinatus juxta praedictas interrogaciones, ad primam, & secundam, Respondit eodem modo, quo alij Testes.

Ad tertiam respondit, praefatum P. Procuratorem N. Monasterij pecunias in magna quantitate sine Superioris licentia prodigiè insumpsisse, & tam Religiosis, quam secularibus consanguineis distribuisse.

Interrogatus, quomodo id sciat? Respondit, se sepius vidisse illum pro Religiosis Monasterij sibi amicitia junctis emere vestes sive utensilia alia.

Interrogatus, quomodo id sciat fieri sine licentia Abbatis? Respondit praefatum Procuratorem in sibi sapius manifestasse, & serè injurasse, ut nemini hoc patefaceret.

Deinde dixit praedictum Procuratorem convivium magnum, tam pro Monachis notis, & amicis, quam pro secularibus, cum notabili expensa Monasterij preparasse, ac ipsum esse certum de hac re, quia ter, aut quater fuit ab ipso invitatus, ac demum scire, quod in ejus praesentia praedictus Procurator uni ex suis consanguineis vocata N. annulos aureos donasse, ejusque sorori catenulam auream tradidisse, eam humiliter deprecans, ut praedicta omnia silentio servaret.

Interrogatus, an sciat aliud peccatum contra paupertatem votum? Respondit, se nihil aliud scire. Postea legatur ejus depositio &c. & terminetur examen ut supra. Idem servari debet in quocunque alio Testium examine.

Testibus à Visitatore eo quo dictum est modo, examinatis, ut Visitator ipsemet possit vim testium, aut probationes à se factas clarè discerneret, necesse est, ut attente consideret, an Testes sint singulares, discordes, varij, aut contentes, & an indicia sint sufficientia, ut simul cum semiplena probatione, possit Reum convincere, quod ut apud iudicem possit, non immerito adjecimus duo capita sequentia.

TESTU
Spirit.
II

CAPVT VI.

Qualiter se debeant gerere Testes in detegenda veritate, à Visitatore examinati.

D. Tho-
mas 2. 2.
quæstione
69. arti-
cul. 2.

Prima Regula. Iudex non potest Testes de aliquo interrogare delicto, nisi prius constet de delicto commisso, vel per infamiam, vel per sufficientia indicia, aut denique per semiplenam probationem, ut omnes cum D. Thoma 2. 2. quæst. 69. art. 2. affirmant; tunc enim Iudex iudicè interrogat.

Secunda. Quotiescunque Testis in iudicio secundum ordinem Juris examinatur, hoc est iudicè interrogatur, tunc Testis tenetur, respondendo, veritatem dicere.

Tertia. Quotiescunque certò, & evidenter constat, Visitorem esse probum virum, non est necessarium, ut ostendat Testi, se in examinando procedere secundum ordinem Juris; quia nemo peccare presumitur, nisi certò & evidenter constiterit: quod si testis dubitet, tunc inclinandum est potius in favorem Visitatoris, quam Rei.

Quarta. Testis etiam si sciat non esse alium Testem, quando Visitator præmissa denunciatione inquit delictam, tenetur veritatem aperire; quia denunciator habet vicem unius Testis, & facit semiplenam probationem, ut sæpius diximus.

Quinta. Nemo tenetur testari cum suo gravi damno.

Sexta. Secretum sibi commissum nemo potest prodere, nisi vergat in grave damnum alicujus, nec possit aliter impediri, quam prodendo; nam tunc prodendum est Iudici legitime interroganti, etiam si Testis jurasset se celaturum.

Septima. Testis non legitime interrogatus, potest negare se scire, subintelligendo, ut teneatur prodere.

Octava. Deinde Testes sua testimonia subscribant, aut si nescit, Prælati eorum nomine, annotato mense, loco, & anno.

Nona. Visitator non minetur, aut urgeat Testes ad deponendum, sed sinat eos liberrimè testimonium ferre: & si petierint tempus ad consilium capiendum, concedat, vel ipsè tanquam pater moneat, quid silere debeant, quid manifestare; præsertim cum ex ignorantia eos labi perpexerit.

Decima. In Testibus examinandis illa præcipuè debet esse Visitatoris cura, ut sibi delata crimina distinctè, & clarè per suas circumstantias in diversis capitula, sive articulos distinguantur, quales sint, quis, cui, cur, quomodo, quando, ubi, quibus auxilijs & socijs, &c.

Exemplum hujus rei adducamus. Si enim quispiam de carnium esu apud Iudicem accusaretur: hoc pacto Testis sive denunciator esset examinandus. *Primum quo die illud crimen sit commissum? Secundo. Quo loco*, ex locorum enim varietate frequentius Testium mendacium compertum tuit, aut etiam ex diversa loci ratione, quemadmodum in Daniele legimus. *Tertio. Utrum solus, an cum alijs carnes ederit? Quarto.*

Quo loco ipsi Testes manebant, ut ejusmodi crimina respicere possent? Quinto. Cujus generis esset ille carnes, quas edebant. Juxta prædictos Articulos examinatio debet procedere, ut clarius veritatis dilucidetur, & aperiat.

Cætera, quæ ad hanc Testium materiam spectant, inferius dicentur.

CAPVT VII.

Quid requiratur, ut Testes faciant fidem in iudicio?

In primis Testes cum ferunt sua testimonia, interrogari debent de causa scientiæ, sive creditiæ. *Cap. Causam, de testibus*: hoc est, quomodo id sciant, vel credant, Titium tale delictum perpetrasse? Hæc namque scientia est quasi anima testimonij à Teste prolata, sine qua ejus testificatio minime valet, ut post Baldum & alios Doctores, docet Fatinnacchius in Præxi criminali qu. 70. n. 1. & 3. & sequenti. Item de loco, & tempore, & contestibus commissi delicti. In fine etiam depositionis Testes subscribant, ut aliquando negare non possint ita deposuisse, & in rebus gravissimis denudò relegantur eis eorum dicta ad effectum, ut addant, vel confirment, quæ antea dixerunt, & in calce depositionis addatur: *testium confirmatum.*

Secundò, Testes in Visitatoris præsentia examinari debent, L. 4. §. Idem si, de testibus. Item interrogari debent de nomine, & cognomine eorum, *Cap. olim, de accusationibus*. Item Testis debet esse juratus ut probeat, & non juratus non probat. *L. 7. in jurandi C. de testibus*. Testis enim sine juramento examinatus, non facit iudicium, neque probationem, etiam si esset Religiosus, sive Cardinalis; sed facit aliquam presumptionem, ex quo sequitur, quod testes contra Regulares non possunt admitti, nisi sint Religiosi, nam alij à Jure Regulari examinari non possunt; quia cum non habeat jurisdictionem in seculares, non potest ab eis exigere juramentum, quia delatio juramenti sapit jurisdictionem, ut dicitur *Elementina, unica, de officio judicis delegati*.

Varia sunt in iudicio Testium genera, non tamen omnibus adhibenda est fides: quidam inhabiles nuncupantur, quidam singulares, quidam contestes, quidam varij, quidam ambigui, confusè que deponentes, quidam de auditu, sive credulitate.

Inhabiles legibus ipsi prohibentur, ne testimonium ferant, ut sunt inimici, qui iure Gentium, imò & naturali à testimonio ferendo rejiciuntur, etiam si reconciliati sint. Item inhabiles judicantur illi, qui aliàs falsum testimonium dixerunt. Accusator contra accusatum, Jure contra judicandum, mente capti, & in causa communi duorum neuter poterit esse Testis, etiam socij criminis. Hi tamen aliquam presumptionem faciunt contra Reum, ut constat ex *Cap. Quoniam aliqua, juncta Glossa de Testibus*.

Testes singulares nuncupantur, qui super diversis factis deponunt, ita ut quislibet singularis sit in suo dicto: v.g. si unus deponat, Periculum factum perpetrasse, alter verò Joannem percussisse,

uisse, aut tale delictum fuisse perpetratum domi, alter autem in via publica: vel unus dicat commissum fuisse delictum mane ante prandium, alter vero vesperi post prandium: vel unus mense Martij, alter mense Aprilis: licet in delicti specie, aut persona delinquentis concordent, adhuc Testes singulares dicuntur, quia in circumstantijs necessarijs non concordant, & multo magis quando differunt in diversa delicti specie, vel in actus ipsius substantia, ut in exemplis positjs manifestatur. Quare secundum communem sententiam minime probant, maxime in criminalibus: unus tamen eorum supra delicti specie alijque circumstantijs deponens, si omni exceptione sit major, iudicium faciet, imò & semiplenam probationem.

Illud tamen notandum, quod si Testes singulares de eadem delicti specie deponant, quæ literari queat, eujusmodi est furtum, vel blasphemia, aut quid simile, licet in circumstantia loci, aut temporis non concordent, quamvis plenam probationem non faciant, plerumque semiplenam tamen inducunt, Ita D. Thomas. 2. 2. quæst. 70. artic. 2. ad 2. M. Soto lib. 5. de Justitia & Jure q. 7. ar. 2. Ratio est, quia si unusquisque Testis semiplenam probationem induxit, quare duo de eadem prorsus iterabili delicti specie deponentes semiplenam probationem non efficiunt non tamen plenam probationem, si in loci, & temporis circumstantijs non concordent, sed tamen erit iudicandum, si de uno eodemque delicto iterabili deponant, si in tempore, & loco dissentiant, imò facilius eorum falsitas detegitur, ut in illis Senibus, qui contra Susannam, Dan. 3. viderunt testimonium; nam licet uterque in delicto Susannæ imposito convenirent, circa tamen locum delicti aperè dissenserunt, & de falsitate fuerunt convicti.

Quod si Testes in persona, in delicti specie, & etiam in mense, & anno conveniant, unus tamen eorum dicat, tale delictum esse perpetratum die Lunæ, alter autem dicat se non recordari de die præcisè, idemque dicendum est de loco, ubi fuit commissum delictum, plene utriusque probant, & sunt contestes, & ad condemnationem sufficientes. Ita D. Th. ut supra: secus foret, si unus die Lunæ, alter vero die Martis, aut alio die commissum delictum asseverarent; tunc enim verè essent singulares.

Quando Testes singulares de uno eodemque actu continuationem præ se ferente deponant, licet unus post alium vidisset, plene utriusque probant, v.g. si qui restarentur, per foramen vidisse Titium cum tali muliere adulterantem, licet unus post alterum videret, utriusque dicerentur contestes, ut Armilla verbo, Testis, & Sylvest. eodem verbo quæst. 3. & communiter Canonista.

Oportet tamen obire quædam doctrinam Caserani 2. 2. q. 70. artic. 2. circa singulares Testes annotare, quam ipse sequentibus verbis scribit. *Distinctio* (inquit) *illa de Testibus, qui sunt singulares, vel contestes, regulariter habet locum, ut per singulares testes nullus damnatur: quia tamen multi singulares Testes vj factis iterabilibus violentiam suspicionem inducunt, ut si unus vidit aliquem committere unum furtum, & alius vidit eundem delinquentem committere aliud furtum, & sint Testes omni exceptione majores: inter Religiosos quando*

quis existimatur alias tali vitio involutus, aut numerus multus talium Testium concurrat, si articulus non consistat, inveniri videtur quandoque subsecuta condemnatio, multorum Patrum consilio sulsa. Et licet hæc non sit secundum juris rigorem, ubi tamen absque tormentis proceditur, non tam ad puniendum, quam ad salutem animæ, & Regulari observantia favorem tolerabile videtur, ut hæc probabilitas sufficiat ad certitudinem inter eos, qui mortui sunt mundo. Quia tamen Reus non potest ad hujusmodi sententiam tolerandam cogi, debet tamen ex ejusmodi indicijs per tormenta (Religiosa tamen) veritas exquiri, ut sententia non feratur, nisi contra confessionem vel convictum juxta sacros Canones.

Hæc Caseranus, quem sequitur M. Soto, lib. 5. de Justitia & Jure, q. 7. ar. 2. & Arcerius in sua Praxis Criminali, capite secundo, de numero Testium, eruditè quidem animadvertentes, quod quando numerus aliquid Testium singularium fide dignorum, puta quinque vel sex conveniunt in deponendo actus quidem numero distinctos, sed tamen ejusdem speciei, ut diversas sollicitationes, diversas subornationes, cum hujusmodi Testes saltem in genere probent denunciatum simili vitio infectum, etiam si sint singulares; possunt Prælatoro sufficere ad excipiendum à dignitatibus Provincialium, Definitorum, Priorum sive Guardianorum: quam quidem esse doctrinam communem, docet Julius Clarus q. 73. Sed si agatur, de jure communi, certum existimo neminem præna ordinariæ per Testes singulares posse damnari, & communiter tenent DD.

Unde facile erit colligere, qui dicantur Testes contestes, ac plene probantes, nempe cum de eodem facto, loco, tempore, personis, aliisque circumstantijs ad facti substantiam attendentibus, ac necessarijs jurati deponant, Similes Testes plene delictum probant, & ad Reum convincendum, & condemnandum sufficientes, ut constat ex Cap. Omni negotio, de Testibus, & ex alijs Juribus.

Varius Testis dicitur ille, qui vel contraria deposuit, sive in eodem examine sive in diversis, vel qui primò per verbum, credo, deinde assertivè testificatur: aut primò se nihil scire ait, postea de facti veritate deponit: vel qui unum asserit in iudicio, deinde illudmet revocat extra iudicium. Testi vario regulariter fides adhibenda non est, Cap. Cum Ecclesia, de causa possessionis & proprietatis.

Non raro invenies Testes confusè, oblcure, ambigueque deponentes, eujusmodi sunt, qui sequentibus verbis testificatur, ut sunt, mihi videtur, forsitan, similibusque verbis suam mentem declarant, ex quibus clara sententia, aperta que veritas haberi minime potest. Hi profectò nihil probant contra Reum; quis obcurum, aut confusum, aut ambiguum, dictum secundum Jus pro non dicto habetur, ut tenet Glossa Cap. Si Testes, §. in Testibus, verbo, simpliciter 2. q. 3. & concordat textus in lege, de arate interrogatus, de interrogatorio. Quare ut simili testimonio fides adhibeatur, hujusmodi Testes iterum arque iterum interrogari à Visitatore debent, quoad usque clarè, distinctè, simpliciterque deponant. Si verò sint absentes, ille testis eo casu à Visitatore accipiendus est, qui delictum excludit, magisque Reo favere videtur.

LESU
Spirit.
II

Testis
quis
dicitur

Doctrinã
Caserani.

Testibus confusè loquentibus, non immeritò annumerari possunt Testes, qui de credulitate deponunt, quales sunt illi, qui certi nihil affirmant, sed tantum verbis, credo, aut non credo, deponunt. Hi nisi causam proximam suæ credulitatis afferant, nihil omninò probant.

Si verò credulitatis causam rationabilem adducant, utique probant, v. g. si aliquis testificetur hoc modo credo Petrum cum tali muliere adulterium commisisse, eo quod solum cum sola invicem osculantes, ac impudicè tractantes invenierim; argumentum *Cap. Præterea, de testibus, id docet Abbas, Cap. Quoties, eodem titulo*. Regulariter autem Testis de credulitate nihil probat, nisi causam probabilem suæ credulitatis adduxerit.

Non longè distat à præcedentibus Testis de auditu, v. g. qui deponit, se audivisse, vel fama percepisse, nisi interrogetur, à quibus audivit, quomodo orta fuerit talis fama, & à quo tempore? Quia, ut fama rectè probetur, debet consistere, quod habuerit ortum à personis gravibus, & fide dignis, non verò malevolis, sive inimicis, aut levibus personis. Quod si Testis aliquos nominet, à quibus dicat se audivisse id quod deponit; illi à quibus audivit, examinandi sunt per alios Testes de auditu, quando non possunt haberi illi à quibus audierunt, nec præsumptionem quidem faciunt, si non habeantur auctores, ita tenet Menochius *Consil. 98. num. 56*.

Prædicta omnia, quæ sunt notata dignissima, Visitatores sedulo advertant, ne facili negotio Testibus, nisi legitimis, & omni exceptione majoribus fidem adhibeant. Ille autem dicitur Testis omni exceptione major, cui nulla obiectio, aut exceptio poni potest, ut à testimonio ferendo repellatur: & qui juratus, de facto ipso de vita deponit, sive de scientia & causa scientiæ, aut de auditu in his, quæ solo auditu percipi queant, sive de alio sensu corporeo, & qui non solum de substantia facti, de tempore, loco, aut alijs circumstantijs substantialibus deponit: unde nemo potest, vel debet condemnari poena ordinaria, nisi duobus Testibus legitimis sit convictus: Melius enim est, relinquere facinus impunitum, quam innocentem sine probatione dilucida, & plena condemnare.

Plura possemus hic adducere de Testibus, quæ plenius tractantur à Juristis in hac materia.

C A P V T VIII.

De modo interrogandi Reum, & in quibus casibus teneatur fateri veritatem.

Testibus examinatis, nihil amplius restare videtur, quam Rei examen, sive confessio. Quare Visitator debet attentè Testium dicta, ac depositiones examinare, ac inspicere, an ex illorum testimonijs plena probatio resultet, aut saltem infamia, aut gravia aliqua indicia sufficientia, ut secundum ordinem Juris, formatis ex Testium depositione articulis, illum possit inter-

rogare, advertat autem Visitator, quod Reum interrogare nequit, nisi de criminibus, de quibus fuit antea juridicè denunciatus: sed antequam ad interrogationes Reo proponendas veniamus, prius nobis aperiendum est, quando Reus, & quomodo teneatur interrogantibus sibi à Visitatore factis, legitime respondere.

Primò, Quando Judex juridicè interrogat Reum, tunc ipse tenetur veritatem confiteri, sive illi poena temporalis, sive spiritalis imminet: unò verò juridicè interrogatur, quando à Judice competente interrogatur, & quando præcessit infamia, aut aliqua indicia sufficientia, aut semiplena probatio, quo casu Reus negans veritatem, mortaliter peccat, ita tenet communis DD. sententia.

Secundò, Quando Reus juridicè non interrogatur, non tenetur respondere, aut veritatem manifestare. Ita tenet cum D. Thom. 2. 2. q. 69. art. 2. communis sententia DD. In hoc autem casu non est licitum Reo dicere mendacium, hoc enim est intrinsecè malum, ac propterea nunquam est licitum; poterit tamen celare veritatem, utens verbis æquivocis, aut amphibologicis; quia homini naturale est seipsum defendere: quare etiam potest licitè respondere: nihil scio, nihil feci, intelligens in sese, ut illud debeat manifestare?

Tertiò Non debet Prælator à Reo juridicam confessionem exposcere, nisi infamia, vel indicia probata, saltem per duos testes, aut semiplena probatio præcedant, & propterea ut teneatur respondere, debent illa ista esse nota.

Quartò, Non potest Reus convictus de uno crimine, de alio interrogari, casu quo de alijs criminibus non sit notatus infamia: poterit tamen convictus de uno crimine, interrogari, an commiserit alia ejusdem speciei; quare qui confitetur furtum, potest interrogari, an commiserit alia furti, limitat tamen Navar. in Robrea de Judicijs n. 97. quod ille, qui solum est infamatus de uno furto, & non est alia suspicio de alijs fortis, non potest licitè interrogari, an alia commiserit?

Quintò, Non potest Reus interrogari de socijs occultis, nisi aliàs crimen sit nimis nocivum bono communi, aut id sit necessariò patefaciendum, ad impediendum damnum alicujus tertie personæ, quod aliter non possit impediri: vel nisi aliàs tale crimen sit ejus conditionis, ut sine socio committi non possit.

Sextò, Reo legitimè interrogato, si nolit respondere, potest justè imponi præceptum, quod respondeat: quod si adhuc nolit respondere, præsumitur in foro exteriori delictum commisisse. Ita affirmat Rodericus Suarez, sic fuisse judicatum in Hispania super negotio gravissimo, & Julius Clarus, sic esse in Praxi observatum, quos citat, & sequitur Praxis Criminalis Regul. tit. 9. cap. 4. num. 3.

Septimò, Reus patienter est interrogandus, & multis interrogationibus supra delictum commissum urgendus, neque illi unquam promittenda est impunitas; si confiteatur, nisi esset complex aliorum delinquentium.

Judex benignè & charitativè Reum interrogare debet, non severè, nec injuriosè, nec de-

vani,

Die   Menſe   Anno.

vanis, & inutilibus, ſed de iſtis criminibus, & de circumſtantijs adjacentibus, prout opportuniuſ videbitur. Regulariter autem à generalibus incipiendæ ſunt interrogaciones, deinde ad particularia deſcendendum, utque dum perveniatur ad crimen ſolum particulare, cum adjuñtis & iudicijs, ut Reus intelligat ex interrogacionibus, jam detectum eſſe crimen.

Præterea ſuppoſita ſemiplena probatione, vel iudicijs æquivalentibus, à Reo ſemper exigendum juramentum ad extorquendam veritatem. Quare Prælati juramentum non debent temere exigere: quia illud ſinerationabili & ſufficienti cauſa extorquendo, niſi ſervato Juris ordine graviter peccant, ut reſolvit Rodericus q. 19. art. 11.

Reus interrogari non debet vinculis conſtrictus, aut carcere inclufus; ſed potius eductus de carcere, vinculisque ſolutus: quod ſi contigerit illum aliqua rationabili de cauſa ante liberationem à vinculis interrogari; curandum tamen omnino erit, omnem vim, atque metum à Reorum animis abeſſe, ut omnia Jura decernunt. Quare à Secretario cauſa in proceſſu ita deſcribi debet.

Prater N. carcere eductus, vinculisque ſolutus & liber, medio juramento interrogatus, reſpondit.

In Rei examine ejus nomen, civitas, conditio notanda ſunt, & qualiter ſe alijs habuerit in moribus, quomodo ſe gerat in examine, an pallear, rubeat, timeat, &c.

CAPVT IX.

Forma examinandi Reum.

Antequam Viſitator procedat ad exigendam à Reo confeſſionem, debet omnia teſtimonia, & probationes ad propria capita, ſive articulos reducere, Reoque ſine nomine Teſtium in ſcriptis tradere, & ſi opus fuerit, illi aliquod temporis ſpaciũ, ut veritatem conſideret, ac fateatur, concedere: modus verò examine fieri poterit ſequenti forma.

Die   Menſe   Anno.

REF. Pater Viſitator N. formato proceſſu, ac juridiçè examinatus Teſtibus, in cauſa denunciationis facta contra N. ab N. Procuratorem Monachorum N. decrevit (ne quod Juri naturali eſt, deſentio Reo denegetur) prædicto P. N. Procuratore dari in ſcriptis copiam omnium articularum, & rerum, ſive delictorum, de quibus juridiçè fuit denunciatus, & per Teſtes plene convictus, ut ipſe viſis probationibus, qua abſque nomine teſtium oſtendi debent, comperitum habeat, quid contra ſe probatum ſit, veritatem fateatur, vel ut verè, & legitime illis, qua ei objecta ſunt, ſatisfaciat. Quare vocato prædicto P. N. Procuratore ad ejus præſentiam, impoſitoque ei præcepto, vel ſi opus fuerit, exigito juramento præcepti ei in virtute Spiritus Sancti, & ſanctæ obedientiæ, & ſub formali præcepto vel Juram. ut veritatem fateatur & omnino à mendacijs caveat.

P. N. Viſitator.

P. N. Notarius.

Prædictus R. P. Viſitator, vocato ad ſe P. N. ab N. Procuratore Monachorum N. monitusque ſub prædicto præcepto, aut juramento de veritate, ſuper inferius interrogandis, dicenda, ipſe ad articulos propoſitos reſpondit ordine ſequenti.

Quod ſi Viſitatori magis expedire videatur Reo concedere aliquod tempus, ut ferò poſſit reſpondere, poterit illi ſuo arbitrio concedere. Quamvis conſuetudo communis teneat, Reum non poſſe petere tempus ad deliberandum, quid debeat reſpondere, ut Rodericus. q. 19. art. 2. ex communi Juristarum ſententia reſolvit, cui ſententiæ communiter ſtandum erit: niſi alia juſta de cauſa tempus deliberandi à Viſitatore concedatur.

Primo, denunciatur, ſive accuſatur prædictus N. Procurator Monachorum N. quod pecunias Monachorum expendit temere, præcipue in convivijs, tam ſuis amicis Monachis, quam alijs ſacularibus exhibitis, & quod iſta convivia in ſcio Superiore, ſæpius fuerint repetita, cum notabili diſpendio honorum Monachorum.

Secundo, Quod donaverit tres annulos aureos uni ex ſuis conſanguineis.

Tertio, Quod forori prædictæ conſanguinea dederit catenulam auream.

Quarto, Quod ſapias ſine licentiâ Abbatis veſtes, & alia utenſilia pro aliorum Monachorum uſu, non parvo, aut viliori pretio comparaverit.

Quibus præmiſis prædictus Pater Viſitator præcepit Reo; ut ad prædictos articulos verè, ac ſincere reſpondeat, ante omnia illi exponens, ſe Juri ordinem in hac re ad unguem ſervaviſſe, ac præterea exponat, primum, ſecundum, & tertium articulum plene eſſe probatos.

Si crimen Reus fateatur, nihil ſuperèſt agendum, niſi ferre ſententiam: ſi autem Reus voluerit reſpondere ad prædictos articulos, & ſuam probare innocentiam, vel Teſtibus aliquod opponere; præſcribatur illi à Viſitatore tempus, ut Teſtes ad ſui deſenſionem adducere poſſit, oblatosque ab eo Teſtes iuxta ordinem præſcriptum examinabit, quod ſi brevi tempore Teſtes non poſſit producere, terminus illi tribuendus ac prorogandus eſt, prout neceſſarium fuerit ad ſuas deſenſiones legitime faciendas: qui terminus illi nulla ratione denegandus eſt. Quod ſi Reus (proprie deſenſionis cauſa) à Viſitatore probationis examen poſtulet, illud ei tacitis Teſtium nominibus, in ſcriptis tradere tenetur. Quod ſi Reus petierit etiam Teſtium nomina ſibi revelari, licet hoc Regulariter fieri non debeat, in cauſa tamen graviffimæ culpæ, ex qua Rei expulſio à Religione, aut aliud graviffimum damnum retulere poſſit, pro pleniori Rei deſenſione, que Juri naturalis eſt, deroganda erunt & etiam Teſtium nomina, ut eruditè docet Emmanuel Rodericus. Tom. 2. quaſt.

Regular. q. 26. art. primo,

C A

CAPVT X.

Aliqua proponuntur dubia circa Rei
examen, & ejus confes-
sionem.

Primo dubitari potest, an Reus debeat prius citari, ut à Judice interrogetur? Respondetur, quod quando delictum saltem est semiple- ne probatum, debet tunc Judex vocare Reum, eumque interrogare, ut ipse possit seipsum defendere, aliàs processus esset ipso Jure nullus; etiam si in eo Reus mille Testibus esset convictus. Quare secundam communem regulam Joris, Reus ante omnia legitime est citandus, aliàs processus & omnia, quæ sequuntur, sunt ipso Jure nulla, ut communis tenet Juristarum sententia; quod sane intelligendum est, etiam si aliàs Rei delictum esset notorium. In aliquibus Religionibus tamen, similis stylus citandi Reos non est in usu, sed Prælati, si ipsi sunt in carceribus, faciunt eos adducere coram se, & si sunt extra carceres, mittit ad illos literas patentes, præcipiendo eis, ut veniant ad illum, & eum venerint, interrogat eos de illis, quæ contra ipsos continentur in inquisitione per ipsum formata, quæ quidem servantur pro ipsa citatione.

Secundò quaeritur, si Reus antequam examinetur à Visitatore, petat sibi dari prius copiam probationis, aut indiciorum contra eum existentium, numquid Visitator debeat similem copiam dare? Respondetur, quod attento Jure communi (quæquid sit de consuetudine & praxi Judicium secularium) Visitator tenetur Reo petente indiciorum, sive probationum contra eum existentium copiam præbere. Ita tenet Practica Papiensis, ve: bo *sama publica*, num. 3. & Bernardus Diaz in sua Pract. Criminali, cap. 118.

Tertiò quaeritur, an Reus teneatur crimen fateri, quando dubitat, an Judex juridicè interroget? Ratio dubij esse potest; quia Testis, ut superius diximus, in simili dubio tenetur fateri veritatem, igitur similiter Reus debet facere.

Verior tamen sententia tenet, Reum non teneri fateri crimen, quando dubitat, utrum Judex juridicè interroget, à Cajetan. 2. 2. q. 69. art. 1. M. Sor. de Secreto, membr. 3. qu. 2. & communiter alij Theologi, cujus ea est ratio, quia nemo tenetur parere Superiori cum gravi suo detrimento, nisi constet eum legitime præcipere: cur enim ad sustinendum tantum onus debeat obligari ille, qui dubitat, an illud onus imponens, auctoritatem habeat imponendi? Secus autem esset, quando ex ejus confessione nullum notabile incommodum sibi eventurum timeret propter quam rationem Testis interrogatus, quando dubitat de auctoritate Superioris, tenetur veritatem fateri, ut sup. diximus.

Quartò, Dubitari potest, an Judici interroganti de facto, quod aliàs absque culpa saltem mortali patratum est, Reus teneatur ad mentem Judicis directè respondere, v. g. si quaerat Judex: occidisti Petrum te invadentem? Respondetur, in tali casu Reum non teneri fateri, se occidisse, etiam si de eo sit infamia, aut expressa indicia, quia tunc Judex quaerit de occisione criminosa,

& si reus fateretur, nec posset probare, se causa necessaria ad sui defensionem fecisse, condemnaretur tanquam homicida, ex falsa præsumptione. Secus dicendum, si ipse posset facillè veritatem comprobare.

Partem modo quando Reus non est auctor criminis, non tenetur fateri aliquas circumstantias, ex quibus oriri possit suspicio, illum tale crimen commisisse, v. g. Si interrogetur, an pugio quo occisus est Petrus, ad ipsum pertineat? quia quamvis sita interrogatio legitima atque juridica, tamen ex falsa præsumptione procedit, & ideo non tenetur veritatem fateri propter damnam, quod ipsi venite posset.

Quintò, Dubitari potest, quæ indicia, sive probationes sufficiant, ut Visitator possit juridicè interrogare Reum, & ab eo juramentum exigere? Respond. quod ad hoc ut à Reo juramentum exigatur, requiruntur ea indicia, seu probationes, quæ sufficiunt ad torturam, ut docet Covarr. & alij DD. Quia juramentum est spiritualis quædam tortura, Idem enim videtur sentiendum de obligatione confitendi crimen. Unde ex simplici infamia, si nullum aliud ad sit indicium, aliqui existimant, non posse compelli Reum ad veritatem fatendam: & merito, quia infamia sola non facit semiplenam probationem, sed solum supplet vicem accusatoris, ut supra dictum est.

Sextum dubium est, an Reus contra Juri ordinem à Visitatore interrogatus de criminibus ab eo commissis, si fateatur veritatem, mortaliter peccet seipsum diffamans? Respond. Ex mente Navarri in Manuali, cap. 18. num. 17. Eum peccare mortaliter, & inquit hanc sententiam esse de mente omnium Doctorum. Quidam verò limitant, hoc tantum procedere respectu personarum secularium, qui præcipiè in aliquibus casibus lædendo propriam famam mortaliter peccant, nempe quando ex dejectione occulti criminis sequeretur damnatum animæ, aut vitæ propriæ, vel alterius, vel etiam amissionis alicujus membri corporis: non verò procedere respectu Religiosorum: nam horum delicta non præseferunt amissionem vitæ corporalis, neque alicujus membri, & multo minus animæ; quia similes pœnæ corporales, ut sunt pœna capitis, vel incisionis membrorum, imponi nequeunt à Prælati Regularibus.

Sed verius existimo, idem esse sentiendum de Religiosis, ac de secularibus: nam per hujusmodi dejectionem proprii delicti in judicio factam, sequitur primum damnatum animæ, quoniam quidem sæpissimè videmus contingere, quod Religiosus infamatus hac via Juri, & per sententiam, minime erubescit alia delicta committere. Sequitur etiam secundum damnatum: quia licet ei non imponatur pœna mortis, nec membri amissionis, imponitur tamen pœna corporis valde afflictiva, nempe flagellatio, quæ ad sanguinis effusionem, inclusio in carceribus, & aliquando perpetua, quæ est maxima pœna, atque secundum Canones succedit loco pœnæ capitis in Religiosis.

Septimum dubium, An Reus convictus de crimine per plenam probationem, nolens confiteri tale crimen, mortaliter peccet, & à confessore absolutio sit ei deneganda? Exempli causa, Reus

Reus convictus, & à Judice merito ad mortem condemnatus, an adhuc teneatur confiteri crimen quod antea negavit, ita ut absolvi non possit, si crimen non fateatur? Huius dubitationi cum distinctione respondere oportet. Si Reus ante sententiam à Judice prolatam interrogatur, non dubium, quin teneatur sub mortali confiteri crimen, casu quo crimen sit plene, vel semiplene probatum, alias absolvi non debet; quia agit contra debitum Justitiæ non obediens suo Superiori in his, in quibus obedire tenetur post sententiam verò latam cum iudicium sit jam finitum, & Judex functus sit jam suo officio (nam post sententiam Judicem, desinere esse Judicem communis sententia tenet cum Anro. 3. p. tit. 9. cap. 16. §. 8. Sylvester, verbo, Judicium, in fine,) quare non potest amplius Reus legitime interrogari à Judice, cum jam desinat esse suus Jux.

Ultimum dubium, an quando Jux procedente semiplena probatione, interrogat Reum, teneatur ille manifestare veritatem, etiam cum periculo vitæ? Aliqui affirmant, Reum non teneri ad manifestandam veritatem, si autem pœna à Judice imponenda non sit temporalis, sed spiritualis tantum, ut excommunicatio; tunc Auctores hujus opinionis tenent, Reum sub peccato mortali obligari ad veritatem propalandam. Hanc sententiam post Panormitanum in Cap. 2. de confessis, tenet Angelus, verbo, confessio: Sylvester eodem verbo; & hujus opinionis illud est fundamentum, quia nullus tenetur se ipsum condemnare, & contra seipsum arma ministrare; hoc autem solum contingit in pœna temporalis, quæcunque illa sit, non verò in spirituali, quæ potius medicina quàm pœna sentienda est. Petr. Navar. lib. 2. de Restitutions cap. 5. dub. 2. quamvis existimet fallam esse opinionem Panormitani universali- ter intellectam de omni pœna temporalis, piè tamen ac probabiliter affirmat, posse defendi in causa criminali, præcipue capitis, ideoque posse Reum in conscientia veritatem, secluso mendacio, occultare, etiam si Jux juridicè interroget. Quam sententiam secuti sunt aliqui Recentiores.

Contraria tamen sententia, quæ communis & verior est, docet, Reum in hoc casu teneri ad manifestandam veritatem sub peccato mortali, etiam si ex tali confessione certò sciat, morti esse tradendum. Ita docet D. Tho. 2. 2. q. 63. art. 2. ubi sine ulla restrictione docet, Judicem procedere juridicè, præcedente infamia, aut semiplena probatione, & tunc Reum teneri fateri veritatem; quam sententiam amplectuntur communiter D. Thomæ interpretes, in illo articulo. M. Sotus de regendo secrete membr. 2. & lib. 5. de Justitia & Jure q. 6. ar. 2. conclus. 2. Corduba lib. 5. q. 43. dub. 3. Navar. in Manuali cap. 2. §. n. 35. Covar. in pract. q. 23. num. 7. & ex Juristis quam plurimi, quos referunt citati Auctores: cujus sententia illa est firmissima ratio; quia in eo casu Jux verè Superior est, & justè præcipit, igitur Reus tenetur illi obedire: quod quidem fundamentum evidens videtur, nisi quis velit contendere, non esse obediendum Superiori justè præcipienti, quod omnino absurdum est.

Sed quæri potest, an hæc prima sententia

Panormitani, & Navari sit falsa, & Jaleim practicè possit Reus eam amplecti? Respond. illam opinionem non solum falsam, sed omnino improbabilem, propter auctoritatem D. Thomæ, & eorum, qui ejus sententiam sequuntur, merito censent Ludovicus Turrianus to. 2. de Just. & jur. disp. 50. dub. 2. & plures alii Recentiores.

CAPVT XI.

Alia dubia circa Testium materiam solvuntur.

PRIMUM dubium. An Laici contra Regulares possint esse Testes? Respond. Quod attento Jure communi, sicut Laicus non potest in criminalibus ferre testimonium contra Clericum, prout in Cap. de cætero, de Testibus, & Cap. Testimonium 11. q. 5. cavetur, & est communis sententia Juristarum; ita non potest contra Regulares de jure communi testificari, nisi delictum sit commissum in loco, in quo non reperiuntur Clerici, ut docet Abbas dicto Cap. De cætero; tunc enim Laici sunt idonei Testes in defectu aliorum, & ratio est; quod quando veritas aliter haberi non potest, receditur à regulis juris communis.

Hæc autem sententia non procedit de laicis in egræ, & bonæ famæ, in quibus cessat communis suspicio; nam eo casu laicos posse admitti in Testes in criminalibus contra Regulares, non dubito; quidquid censeat Rodericus: & licè Prælati Regulares non possint compellere laicos ad præstandum juramentum; si tamen laici sint togati juramentum præstare, ac veritatem jurati confirmare, erunt quidem sufficientes, & idonei Testes ad probandum.

Quod si opus fuerit, Prælati possunt facile adire Judicem Ecclesiasticum, aut Sæcularem, ut dictos laicos compellant ad jurandum: verum tamen cautè, & non sine magna necessitate adhibendi, & admittendi sunt laici in causis criminalibus Regularium, ad evitandum scandalum, quod inde oriri posset.

Secundum dubium. An Moniales possint esse Testes contra Regulares in causis criminalibus? In primis certum est, ac Jure Canonico stabilitum, mulieres non esse idoneos Testes in criminalibus, sed propter rationem superius dictam, quando veritas aliter haberi non potest, ne Jus deperat, admittendæ sunt Moniales in Testes; undecum delicta Monialium non nisi per Moniales probari possint, admittendæ sunt in Testes in causis inter ipsas versantibus; & ita usu omnium Religionum receptum est: & idem asserendum penitus de criminibus à Fratibus commissis apud eandem Moniales, & Monasteria earum.

Illud verò advertendum est à Prælati, quod minus fidei eis adhiberi debent quàm viris, quod optimè probat Rodericus, ut supra ex multis Juribus; & idem addit ex Decio, quod duæ mulieres non sufficienter probant, ita ut ex dicto earum possit quis condemnari; sed si plures essent numero, supplerent defectum. In quam sententiam inclinat Mirand. de ordine judi.

probare, se causa fecisse, condempna falsam præsumptio possit facile ven-

do Reus non est facti aliquas circumferat, si per g. Si in interrogatorio, ad ipsam interrogatio in lo- ex falsa præsumptio tenetur veniam d ipsi eventus pol-

st, quæ indicia, & Vindicator possit & ab eo juramentum ad hoc ut à Reo tunc ea indicia, ad torturam, ut juramentum est em etiam videtur infrendi crimen, nullum aliud adit in posse compelli & merito, qui tenam probatio- ccalatoris, ut si-

eur contra Jura- tatus de crimina- veritatem, mot- Respond. Et 18. nom. 17. ut hanc senten- doctum. Quæ procedere ro- qui præcipit in- propriam finem do ex delectio- nitum animo, etiam amissio non verò proce- hoc om debi- vitæ corpore- lto minus apt- ut sunt pœna- m, imponi te-

Te sententiam am per hup- in iudicio fa- atina, quæ- contingere, a Jure, & per delicta com- damnum; i- ino, nec- tamen pœna flagellatio ul- usio in carce- e est maxima- uccedit loco

convictus de- olens confes- & à confes- empli causa, Reus

IESU

Spirit. II

judiciali, part. 4. num. 45. Quare cautè illarum testimonio utendum, & ponderandæ exceptiones, & interim examinandæ maturiores, & seniores matres de vita, probitate, ac fide illarum, quæ in Testes assumuntur.

Tertiò dubitatur, qui sunt qui Jure communi repelluntur à testimonio ferendo? Respond. quod Jure communi multi rejiciuntur, ut parum idonei. In primis repellitur mulier, ut inhabilis ex Jure Canonico, Cap. Mulier: sed inter Regulares Moniales admittuntur, & si quæ sint aliæ matronæ graves. Secundò repellitur minor natus viginti annis. Tertiò repelluntur inimici, si tamen est inimicitia capitalis, quod Judicis arbitrio relinquendum. Quartò ascendentes, & descendentes accusatoris, & universaliter consanguinei, vel affines, & amicitia, & familiaritate valde conjuncti, arbitrio Prælati discernenda. Quintò, infames tam infamia Juris, quam infamia facti.

Sextò item repellitur socius criminis, l. finali, C. de accusationibus; admittuntur tamen socii in criminibus exceptis, ut in hæresi, maleficio, sodomitia, crimine læsæ majestatis, & alijs, ut docet Navarr. lib. 5. Consil. 3. num. 3. & Consil. 5. num. 2. titulo, de accusationibus. Septimò, vitales personæ & abjectæ, de quibus est suspicio, quòd facile corrumpi possint. Octavò, conspiratores convicti de conspiratione.

Notandum est autem quod si Testes minus idonei plenè non probent, saltem faciunt indicium ad torturam. Præterea nota, quod in illis casibus, in quibus copia Testium non invenitur, inhabiles admittuntur, ut Cap. finali, de Testibus: idem dicendum in rebus difficilis probationis, quando veritas aliter haberi nequit; ut communiter docent Canonistæ. Multo etiam & majori ratione admitti debent Testes, quando testificantur pro Reo, ut docet Julius Clar. q. 24. vers. si tem scias, & communis.

Ultimò nota, quod licet hi omnes Jure communi, à testimonio ferendo repellantur, apud Regulares tamen, ex Bonifacii viii. indulto sive privilegio, cum non teneantur ad apices Joris, præfatos omnes aliàs inhabiles, tanquam idoneos Testes admittere poterit Prælati Regularis, si causa id exposcat, id est, ac maturè ponderatis omnibus circumstantijs, delicti, personarum, Accusantis, & Accusati, Testium, & alijs.

Quartò dubitatur. An Regulares possint esse Testes coram Jure non Regulari? Respond. Regulares Jure communi non posse esse Testes apud Judicem sæcularem, vel Ecclesiasticum non Regularem; tamen de licentia Superiorum iidem poterunt esse Testes, prout dicitur Cap. finali, de juramento. Hanc autem licentiam nullus Prælati inferior Provinciali dare potest; hi verò summopere advertant, ne passim huiusmodi licentiam concedant; nam ex huiusmodi testificatione Regularium contra non Regulares, vel etiam Regulares alterius Ordinis, oriri possent multa, & gravia scandala. Unde nisi in Casu, quo veritas aliter haberi non possit, nisi prædicta licentia testificandi concedatur, nullatenus concedi debet: nunquam verò concedenda, ut communis sententia tenet, quando ex Regularium testimonio sequeretur mors, vel enormis effusio sanguinis, vel mutilatio membrorum, ex cuius causa irregularitatem incurrant.

Præterea norandum, quod si de facto Re-

gulares sine licentia suorum Prælatorum testimonium ferant, sufficienter probabunt, nec vitabitur eorum testimonium, iuxta quandam Glossam, quam citat, & sequitur Rodericus, ubi supra: quod si laici de facto deponant absque licentia suorum Judicum, apud Prælati Regulares, valebit eorum testimonium: Regulares vero qui huiusmodi testimonium ferent sine Superiorum licentia, gravi essent digni punitione.

Ultimò dubium. Quid debeat prætere Secretarius circa Testium dicta? Respond. quod Secretarius omnia Testium dicta diligenter scriptis mandare debet, eodem sermone quo ab ipsis proferuntur, & eadem phrasi, & verbis iisdem, ut inde validitas, & veritas dictorum in formando iudicio expendi possit.

Præterea in fine examinis, vel depositionis omnia, & singula dicta cuilibet Testi relata sunt diligenter ad eum effectum, ut addat, minuat, vel confirmet: postquam electionem, si quid addat vel minuat, statim scribendam, & scriptis mandandam; si autem omnia confirmet, addatur, & restatum illi suum testimonium, in omnibus confirmavit, & propria manu scripsit: vel si necesse scribere, alius pro ipso scribat in eius præsentia, & sic subscriptus dimittatur.

Nec opus est observare alias Joris solemnitates, quæ non sunt de substantia processus, nec de Jure naturali, sed de civili tantum, qualis est de rependiis Testibus.

CAPUT XII.

De Reorum Carcere.

Secundum varias Reorum culpas, variati etiam debet Carceris genus; nam aliud in pernam criminis, post definitivam sententiam à Visitationibus assignari solet, de quo dicemus Tract. 4. c. 3. Aliud ad custodiam, Tertium denique ad afflictionem, sive ad arctationem; quod quidem est quoddam torture genus; & hoc tertium carceris genus, non solet Regularibus assignari, nisi ad hoc semiplena probatio, vel æquivalentia indicia: neque prima, aut tertia specie carceris Regulares arctari debent, inde sensu nisi periculum sit de fuga, vel nisi delictum esset satis clarum.

Carcer ad solam custodiam designatus, semper mitis, & humanus esse debet, & omni Religiosa commoditate præditus, dummodo sit securus; nam ad solam custodiam adhibetur. Quare huiusmodi carcer debet esse parvus ut custodiantur, quam ut pereant in carcerati, ut eruditè, & piè Imperator Constantinus, l. 1. C. de custodia Reorum, decrevit huiusmodi carceres tales esse debere, ut præter custodiam nihil habeant.

Cæterum si carcer sit ad afflictionem, vel torturam, debet adhiberi per modum criminis, id est eo modo, quo criminosis applicari solet, tunc perpenis omnibus circumstantijs, cum hoc Judicis arbitrio sit deferendum. Quare aliquando magis atrox, magisque obcurus adhiberi poterit carcer, vinculis etiam adhibitis, & mancis ferreis, vel compedibus, vel etiam flagellis, & verberibus, hinc inde prædictis circumstantijs expensis.

CAPUT XIII.

An Regulares, ut delicta ab ipsis commissa fateantur, debeant etiam exponi torturæ?

Uthic disputationi satisfaciamus, primò præmittere oportet, quod quando non est sufficiens probatio ad convincendum Reum, tunc ut habeatur veritas, devenitur ad tormenta, quibus Judices utuntur, quoties aliunde veritas haberi non potest: ut communis Judicium praxis ubique terrarum observat. Tormentorum autem præcipuè pro secularibus adinventata multa sunt genera, de quibus plura apud Auctores inveniuntur.

Secundò. Observa, si Reus crimen fateatur, tunc non debet exponi torturæ, sed potius puniri per sententiam.

Tertiò. Observa, torturam fuisse introductam, non tam in pœnam criminis commissi, (hoc enim crim. nondum sic plene probatum non potest puniri) quam in subsidium probationis, quando inquam sufficiens & plena probatio deest, ipse Reus propria confessione supplet id, quod ad plenam probationem requiritur, ut communis Juristarum sententia docet; unde sic, torturam adhiberi non posse, nisi quando vehementia indicia urgent, ita ut ferè moraliter certum sit, torturæ exponendum Auctorem fuisse criminis.

Quartò. Præmitto, torturam in illis criminibus, quæ graviora sunt, & quæ pœna corporali ut mortis, mutilationis, tritremis, &c. castiganda sunt, tantummodo adhibenda esse, non autem in his, quæ exilio, vel pecunia puniri debent. Ratio est, quia Reo nondum convicto non potest irrogari pœna, quæ sit major, quam illa, ad quam est condemnandus.

Ultimò. Nota, quod quando Reus legitime convictus per Testes, etiam si nolit fateri crimen, non est torturæ exponendus, ut rectè docuit Navar. Cap. 1. §. num. 59. Ratio est, quia cum tortura adhibeatur ob defectum plenæ probationis, frustra Reo convicto inferitur, quando eius confessio non est necessaria, ut condemnetur.

Conclusio igitur in proposito casu ea sit. Regulares, ut veritatem fateantur, non debent torqueri, neque per seculares, neque publice, neque tormentis dirioribus; cautius enim esset, ut docet Berti in sua praxi criminali, tit. 22. Cap. 6. ut tormentis secretioribus, inferioribus, & magis Regularibus accommodatis, qualia sunt carceres, qui licet inventus sit, non tam ad pœnam, quam ad delinquentium custodiam; nihilominus adhibitis quibusdam qualitatibus, & circumstantiis, loco tormentorum adhiberi potest.

Est & aliud genus pro Religiosis torturæ, nempe jejunia panis & aquæ, aut quocunque alio modo alimentorum denegatio, vel tempore hyemis expoliatio vestimentorum, tortura reputabuntur: frequens etiam inter Religiosos torturæ modus esse solet, quando flagellis, sive disciplinis, aut virgis ceduntur.

Prædicta tormenta moderata esse debent, ita ut tortus servetur incolumis ad innocentiam, vel ad supplicium. Quare Abbas factens Monachum incarcerari, eique supra modum mi-

In omnibus autem similibus casibus Prælati Regulares doctrinam Cardinalis in Clementina 1. quæst. 7. de penitentia, præ oculis habeant, qui ait Prælatos irregulares, & homicidas reddi, si terro carcere claudant Clericum. Quem secutus est Folerius in pract. crimin. verbo, vel incarceratus, num. 2. & 3. addens, incarceratos non pati debere intimas tenebras: unde resolutoriè dicimus, juxta excessus mensuram, & personæ qualitatem, aliasque circumstantias adhiberi debere juxta Judicis arbitrium primum, & rectum, carceris pœnam atrociorē, vel mitiorem.

Curandum tamen erit, quantum ad incarcerandi modum, ne Reus in carceres conjiciatur, medio brachio seculari maximo cum scandalo secularium, quando id aliter fieri potest. Prius igitur erit tentandum omne aliud regulate remedium, & omnis cautela adhibenda, antequam ad seculare brachium recuratur.

Nonnulli disputare solent in hac parte, an Regularibus licitum sit de carcere fugere? nec desunt, qui affirmant, posse Reum fugere, & alios illi fugam consilium, auxilium præstare, & instrumenta porrigere. Qui etsi quæ docent sint vera de Jure communi, juxta communem sententiam Doctorum, præsertim Covarr. lib. 1. variar. resolution. Cap. 2. num. 11. docentis indistinctè, Reum ante sententiam fugere posse, nisi juraverit se permanenturum, etiam si ex tali fuga damnnum aliquod oriretur carceris custodi; nihilominus loquendo de Regularibus, falsissima est sententia, ut adverteit Roderi. 2. tom. 2. art. 6. nam Regularis in carcerem conjectus à suo Prælato, nullatenus licite fugere potest, etiam ante condemnationem; nedum enim non potest exire à carcere justè, & sine apostasiæ nota: sed neque à Monasterio: neque ab ea parte Monasterii, in qua cum Prælatu justè manere præcepit, nisi prius justè petita, & impetrata licentia: multo igitur magis tenetur Religiosus manere in carcerē sibi quomodocunque à Superiore justè assignato. Arg. Cap. Quorundam, & Cap. Si Religiosus, de elect. in 6.

Quamvis non desint qui affirmant, Religiosum injustè in carcerem conjectum, maxima cum sui honoris, & famæ jactura, & cum gravi corporis afflictione, vel vitæ periculo, injustè perpeffo, illum à carcere posse fugere absque ulla apostasiæ nota; etiam rumpendo vincula, & ligando compedes, ac carcerem effringendo, etsi custodibus per accidens damnnum aliquod eveniat: dummodo Regularis ita fugiens recta properet ad Prælatum superiorem illo, qui injustè in carcerem conjecerat, ut v.g. si fugiat à Provinciali ad Generalem: & à Generali ad Protectorem, & à Protectore ad Summum Pontificem: quia ut ipsi asserunt, talis fuga potius est recursus appellanda quam fuga. Pro hac sententia adducunt Cæsarum, qui idem in simili causa docere videtur 2. 2. q. 69. art. 4.

Quæ sententia mihi omninò non placet: quia facile præberetur ansa Religiosis passim apostatandi, præsertim injuria sibi illata à Superioribus, quæ si forsan ab aliis, quam à Reo examinaretur, non ita injusta & gravis appareret.

nuens potum, & cibum, si talis Monachus propter similes torturæ excessum moriatur, non evadet Superior poenam Irregularitatis, ut docet Panorm. Cap. *Ad audientiam, de crimine falso, num. 4.*

Denum Judex antequam Reum tormentis subjiciat, non solum debent præcedere indicia expressa, sed illa debent esse legitime probata, vel præcedere debet semiplena probatio. Quæ verò indicia sufficiant, ita ut sint æquipollentia uni Testi integro, ut per illas possit Reus torqueri, non possumus certa regula determinare: sed totum hoc negotium arbitrio Judicis regulariter relinquendum est, qui ex duobus vel tribus, aut pluribus indicis poterit torquere Reum, prout viderit, ea esse magis vel minus urgentia; deinde illæ probationes, de quibus superius Tract. 2. docuimus sufficere ad interrogandum Reum, eadem etiam sufficiunt ad torturam.

Diximus autem ibi, unum de tribus sufficere (secundum sententiam D. Thomæ communiter ab omnibus Theologis receptam) nempe testimonium omni exceptione majus, vel indicia ita expressa, ut sint æquipollentia semiplenæ probationi ipsius delicti, aut etiam infamiam: sola autem infamia, etiam plenè probata, licet ad interrogandum Reum sit sufficiens, ut supra diximus; ad eas tamen torturam non sufficit, & hanc inquit Franciscus Aretinus in sua pract. crimin. Cap. 7. esse communem opinionem.

Neque Judex prætermittere debet dare Reo indiciorum, sive semiplenæ probationis exemplum ante torturam, & tempus ad se defendendum, si petatur. At si ab ipso Reo copia indiciorum non petatur; tunc Judex potest procedere ad torturam, etiam non delata copia processus, vel termino defensionis non concessio. Ita sentit Navarr. lib. 5. *Consiliorum, titulo de accusacionibus, Conf. 8. n. 2. & 3.* quamvis non desint graves Auctores, qui doceant, etiam non petito à Reo termino defensionis, debere illi concedi à Judice terminus, ut possit se defendere.

C A P V T XIV.

Modus à Visitatore in examine processus servandus, & alia, quæ ante Rei absolutionem, vel damnationem considerare debet.

Anquam Visitator Reum condemnet, vel absolvat, multa prius debet considerare. Ante omnia DEUM exorare debet, ut ei lucem, suamque gratiam impartiat, ut in re tanti ponderis (agitur enim de honore & fama proximi, quæ si vitis Religiosis temerè auferatur, grave damnum, & ipsi, & Religioni inferatur) non erret, quare processum à se formatum, ac omnia quæ in illo continentur, seriò consideret: in primis probationes contra Reum factas prudenter expendat: advertat præterea, quod ad damnandum Reum in causa criminali, ut communis Juristarum sententia docet, probationes debent esse clariores. Incipiens igitur à denunciaione contra Reum facta, videat an persona denunciatus, quæ vicem Testis gerit, ut superius anno-

tavimus, sit omni exceptione major, & an de illa præsumi possit invidia, aut odium, vel passio contra Reum.

Cum aliquando inquisitio Superioris non à semiplena probatione, sed potius ab infamia, vel indicis iniuriam famam, prudenter consideret, an similis infamia à personis fide dignis oria sit, & an convenienter, per duos saltem Testes probata sit, vel saltem illi constet de clamorosa infamiatione.

Tertiò. Indicia omnino expendat, an levia, gravia, aut levissima sint. Levia, quæ etiam suspiciones leves appellari possunt, non sufficiunt ad interrogandum Reum, licet sufficiant ad inquirendum, & informationes capiendas. Gravia vero non solum sufficiunt ad interrogandum Reum, sed etiam ad torturam illi, si delictum falsis minimè fuerit, inferendum: non autem sufficiunt ad illius condemnationem; nemo enim ex præsumptionibus, ac indicis vehementibus criminali poena, saltem ordinata, condemnari debet, sed bene pariti poterit extraordinaria poena Judicis arbitrio desumenda, ut optime docet Penna in 2. part. Direct. inquit. Commentar. 80.

Circa verò indicia gravissima illud considerare dignum est, quod licet ad condemnationem sufficiant, (ut supra Tract. 2. adnotavimus) cum in illis præsumptio Juris sit, ex qua ad criminales poenitionem, & poenam ordinatam etiam imponendam deveniri potest, ut est alios docet Fasina. q. 72. num. 54. si tamen in casu aliquo Reus probationem aliquam, aut excusationem adducat; tunc poena extraordinaria Judicis à bitrio Reus puniri debet, quæ verò sunt levia, quæ gravia, aut gravissima indicia, latius superius Tractatu 2. declaravimus.

Deinde circa delictum ante omnia consideret, an verè fuerit commissum: Deinde circa ejus gravitatem illud in primis advertat, an tale delictum sit contra bonum commune, aut in damnum totius personæ, an vero tantum in delinquentis damnum deriveur: præterea an delictum sit notorium, & Communitati scandalosum, an occultum, vergens tantum in delinquentis damnum; aliter enim punienda sunt peccata contra bonum commune, publica, sive secreta, & aliter ea, quæ contra bonum particulare committuntur.

Quartò. Personam, contra quam facta est denunciatio, etiam attendat, an inquam sit Prelatus, contra quos major sæpè delibetur probatio, quam contra alios; quia hi multoties circumstantiis expositi esse solent, præcipuè si aliis sit integræ vitæ, bonæ famæ, & opinionis; præterea an sit persona gravis, & de Religione bene merita.

Quintò. Testium dicta seriò meditetur; et eorum enim testimonio totum serè pendet negotium; igitur attentè examine, an sint Testes singulares; hienim non omnino probant, an sint contestes, quod requiritur, ut plena probatio contra Reum resulter: an sit tantum unus Testis, qui semiplenam tantum probationem inducit: an sint aliqua indicia, quæ simul cum Teste plenior probationem faciunt; unus enim Testis cum aliis adminiculis, sive indicis, licet non sufficiat, ut Reo poena ordinaria infligatur, sufficiens tamen est, ut extraordinaria

dinaria poena Juidels arbitrio imponenda, puniatur.

Sex d. Rei defensiones, exculationes, exceptiones, si quas opponat, seclulo odio, vel amore, an sint sufficientes expendat; quod si saltem ejus culpam dubiam reddat; Reus a Visitatore absolvatur.

Demum in processu examine interrogatorii articulos omnes, & circa illos singulos Testium depositionem percurrat, & in unoquoque articulo notet ea, quae circa illum articulum a Testibus dicuntur, & sic discutendo per omnes articulos, circa unumquemque articulum Testium dicta sedulo inter se conferat, & in quo fiat conformes, & comestres ad veritatem, v.g. circa secundum articulum sunt duo Testes, qui tere in omnibus inveniuntur contestes; praeterea circa eundem articulum est alius testis, qui in aliquibus substantialibus discrepare videtur; praeterea est alius, qui tantum loquitur de auditu, &c. & sic circa singulos articulos diligenter discutatur, ita ut totius processus probationes facile comprehendat.

Septimo. Praeterea si Reus juridice culpam fateatur, aut si quavis neget, juridice probeatur per duos Testes oculatos, fide dignos, concordantes, quorum quilibet integre de culpa deponit, puniendus est.

Octavo. Neminem sine praedicto Testium numero condemnet, in gravioribus autem delictis major numerus est quaerendus.

Nono. Si poena criminis per Canones, vel leges, cum quibus dispensare nequeat, diffinitur, totam Reo irrogabit, nisi communi bono aliquo modo judicaverit convenire, ut leniatur.

Decimo. Si poena criminis sit arbitraria, propendat potius ad misericordiam, quam ad rigorem: caveat autem, ne nimia benignitas aditum praebet laxitati.

Undecimo. Inter poenas extraordinarias enumeratur Correctio verbalis, quae pro ratione criminis, & personae usurpanda erit. Sorus de ratione regendi secretum, membr. 2. q. 4. concl. 3. quae vero pro qualitate delictorum poenae sint a Judice infligendae, plenius in Tractatu de poenis disceremus.

CAPVT XV.

De Sententia diffinitiva.

Visitator sententiam prolaturus diffinitivam debet in narrativa summarie articulos proponere, qui substantiam delicti contineant, & cum opus fuerit, causam sententiae exprimere, quamvis id non sit necessarium, ut dicitur in Cap. Sicut, de re iudicata, juncta Glossa, verbo, exprimitur, & Abbas ibidem: sententiamque in scripto conceptam coram Reo, si fuerit praesens, alisque prout ipse judicaverit expedire, profertur.

Sententia autem debet omnino esse conformis his, quae in processu continentur, atque in illo probata sunt, nullatenus processus limites excedendo; ferti enim debet secundum allegata & juridice probata.

Praeterea sententia poterit juxta denunciationem, a Jesu Oper. Tom. I.

nem, processum superius formatum simili tenore profecti.

FORMA SENTENTIAE DIFFINITIVAE.

Nos Fr. N. ab N. Visitator Spiritus sancti nomine implorato, a quo cuncta & integra judicia recta procedunt, in causa contra P. N. ab N. Procuratorem hujus Monasterii coram nobis pendente, & per processum in scripto formatum deducta, receptisque in ex utraque parte probationibus oblatis, his omnibus accuratissime perpensis, & ad plenum cognitum pronunciamus, ac decernimus, praedictum P. N. ab N. Procuratorem graviter peccato proprietatis contra votum paupertatis in multis gravibus delictis peccasse, tam in convivis pro Monachis ac secularibus a praedicto N. sine licentia exhibitis, quam in alia donationibus, nempe trium annulorum aureorum donatorum uni consanguinea ab eodem P. N. (ut ipse etiam in sua confessione fateatur) temere factis deliquisse, ac in hujus delicti poenam praecipimus, in carcere per tres annos includendum, ibi jejuniis panis & aquae in poenam tanti sceleris semel in qualibet hebdomada macerandum, reservantes nobis facultatem moderandi, vel dispensandi in praedicto. Acta, lata, & lecta sunt has sententia & publicata in Monasterio nostro N. sine in cellula nostra per me Fratrem N. ab N. Visitatorem hujus Conventus praedicto Patre N. praesente & audiente (si ibi praesens fuerit) & Testibus in scriptis, qui propria manu subscripserunt.

Die Mensis Anno

Locus & sigilli.

Fr. N. Visitator.

Fr. N. Notarius.

F. N. & F. N. Testes.

CAPVT XVI.

De sententia ferenda in absolute innocentium.

IN casu vero quod praesentis Reus innocens omnino inveniat, necessario debet per sententiam diffinitivam innocens etiam declarari, ac suae famae, & honori satisfacere.

Quando autem verè dici possit Reus innocens, nota, duos esse innocentiae gradus. Primus est, quando nihil est probatum contra Reum, neque adsunt indicia, quibus juridice possit citari, vocari, seu examinari, cum videlicet innocentia adeo est perspicua, ut ex nullo capite contra eum aliquid veniat. Secundus verò gradus est, quando adsunt indicia aliquo modo probata, licet non sint plene evacuata, nihil tamen invenitur probatum, quod sit sufficiens ad Reorum punitionem.

In primo gradu innocentiae Reus innocens declarandus est, non verò in secundo.

FORMA IN QUA DECLARATUR
INNOCENTIA REI

NOS FR. N. ab N. Visitator, &c. Visa causa sine processu contra P. N. & expensis omnibus probationibus contra ipsum factis, ac eius veritate, & sincera confessione audita, decrevimus, illum nulla animi adversione dignum esse, neque probat, neque pro alia causa coram nobis legitime probata, quem in omnibus innocens reperimus, auctoritate nobis in hac parte concessa absolutum declaramus. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen.

Fr. N. ab N. Visitator.

F. N. ab N. Secretarius.

CAP. VII. XVII.

Quando liceat Religiosis appellare a
sententia Superiorum, & inte-
grum illis sit suos Præla-
tos recusare?

IN primis de appellationibus, an Religiosis permittantur, differemus, deinde an illis facultas concedatur recusandi Prælatos Regulares?

Quantum ad primum punctum, duo possunt considerari. Primum quid sentiendum sit attentis Religiosorum Privilegiis? Secundo quid attendendo Jure communi dicendum sit? Varia extant, (si de Privilegiis loquamur) Religiosis concessa Privilegia; Bonifacius VIII. statuit non licere Fratibus Franciscanis a correctionibus Prælatorum ejusdem Ordinis aliquatenus appellare, ut refert Sorbus in Compendio Privilegiorum, verbo, appellare, n. 30. & Xystus Quartus concessit Carmelitans, & Augustinianis, ut Generalis eorum possit summopere obire rejecta quavis appellatione ab ejus præceptis, monitionibus, ordinationibus, mandatis, ac decretis, ut refert idem Sorbus, verbo, Generalis, num. 11. & 12. & Julius Secundus prohibuit sub pœna excommunicationis Fratibus, & Sororibus Prædicatorum appellare à mandatis, & ordinationibus Prælatorum prædicti Ordinis, eodem referente Sorbo, verbo, appellare, num. 3. & Paulus Tertius concessit Societati JESU, ut non liceat à correctione Regulæ secundum Ordinationes ejus factæ, appellare, nec posse ullam Judicem dictam appellationem admittere, ut habetur in compendio Privilegiorum Societatis JESU, verbo, appellatio, §. 1.

In eodem quoque Compendio. §. 2. verbo, appellatio, habetur Privilegium Canonicis concessum S. Salvatoris, nullo è Societate JESU posse appellare ad quemcumque, etiam ad Pontificem, nisi de speciali ejus licentia, ab institutis, ordinationibus, correctionibus, & mandatis Congregationis generalis, aut Præpositi Generalis, aut aliorum Superiorum, & appellationes, & inde secuta fore irrita, eodem quoque 2. §. refertur Privilegium Cisterciensibus concessum: non licere appellare in Societate JESU sub excommunicatione lata ipsi Pontifici refer-

vata, à reformationibus, seu correctionibus Præpositi Generalis, aut Visitatorum, quos ipse deputaverit, nisi ad gratiam in Congregationem, & in caso denegatæ justitiæ, aut pronotaria injuria.

Sorbus præterea, verbo, appellare, in annotationibus circa §. primum, refert Gregorium XIII. in quodam Motu proprio Anno 1575. qui incipit: *Quoniam nostro Præposito*, &c. Interdixit sub excommunicatione Pontifici reservata, ac aliis pœnis, Præpositis Franciscani de Oblervantia ad secularia Tribunalia appellare: concessisse tamen eis appellationem ad Generalem, vel Priorem, vel Pontificem, atque similiter refert, Congregationem Cardinalium edidisse decretum Anno 1587. ut appellatio hoc ordine in reponatur, à Generali ad Provinciale, à Provinciali ad Generalem, à Generali ad Protectorem, & ab hoc ad Cardinalium Congregationem.

Demum in nostris Constitutionibus contra appellantes ad quempiam externum in Privilegiis Xysti V. aliorumque Pontificum, receduntur Cap. 35. num. 13. Si quis ad Superiorem quempiam externum à Congregationis correctione appellaverit, (quod licet in Xysti V. Gregorii XII. Clementis VIII. interdictionibus) ipso facto à legitimis omnibus Congregationis actibus excludatur, & in carcere recipiatur, quoad usque post annos tres definiti omnium generale iusta de causa dispenset, nisi forte mittes, aut quatuor dies ab appellatione defuerint.

Dubitem tamen omni potest, qualiter intelligenda tam prædicta Privilegia quam Constitutiones aliquarum Religionum, in quibus interdictum omnino Religiosis appellatio? Aliqui sentiunt, Religiosos per professionem huc appellandi juri in sui favorem introducto, eo quod ad servandas Constitutiones Religiosas se obligaverint, quibus appellatio prohibetur, tacite cessisse. Ita docet P. M. Bannes 2. 2. & alii Recentiores. Sed melius existimo, neque per Privilegium, neque per Constitutiones jus appellandi Religiosis esse ablatum, maxime in causis gravissimis, quando manifeste gravantur à suis Superioribus; tunc enim licet ad Prælatos externos non possint, nec debeant appellare, ut ad Nuncium, sive alios Judices externos; possent tamen intra Ordinem adne etiam appellationis intuitu suos Superiores, ut Generalem, sive Capitulum generale. Imò M. S. ubi lib. 5. de Justit. q. 6. art. 8. quem sequuntur Arragon. 2. 2. q. 69. art. 3. & ibi Salon dub. 2. Valentia 2. 2. disp. 5. q. 13. punct. 3. solam appellationem ad externos videntur reprobare, & rationem hujus denegatæ appellationis illam esse docent, quia ad bonum, & tranquillitatem, atque honorem Religionum, quæ in simplici quadam obedientia consistunt, non modicum detrimentum præ se ferre solent, quando Religiosorum causas extra privatos parietes tractantur, ad Judicesque externos deferuntur, nec sciendum facile est, quod intra Religionem Superiores Religiosi ita iniqui sint, ut gravamen alicui latum non auferant: quod si aliquando (quod rarissime contingit) id acciderit, damno huic privato præponderat pax & commune bonum totius Religionis, quod Religiosi bono privato anteponere debent, sicut quilibet Civis, & si viram
adeo

adeo perfectam, ut Religiosi, non proficiatur; debet privatum suum bonum communi Reip. bono postponere.

Unde tenendum existimo quod ex vi Privilegiorum Religionum, ipsarumque Constitutionum à summo Pontifice approbarum, dum Religiosi appellare interdicitur, in illo sensu esse accipienda, nempe quod ipsis appellare non permittatur, quando excessus Prælatorum non fuerit manifestus, quamvis alias sit dubium de gravamine à Prælato illato, sicut Jas commune permittit in hoc casu. In Religiosis verò, nisi certum sit gravamen, appellatio non permittitur, hæc enim Pax, simplicitas, obedientia Religiosorum postulare videntur: quæ quidem bona non immeritò Privilegia, & Constitutiones spectant, quando autem non est locus appellationi, potest quilibet Religiosus causa querelæ ad Superiorem recurrere, ut optime docuit Navarr. lib. 2. Consiliorum, tit. de sententia, & re judicata. Conf. 2. num. 8. & de appell. consil. 1. P. Sanch. 2. tom. in præcept. decal. lib. 6. Cap. 8. num. 111. ubi addit, quod hæc querela non suspendit jurisdictionem Prælati inferioris.

Ex his fit, quod illa tribunalia dicuntur esse intra Ordinem, in quibus locum habet Provincialis, Gener. Capit. generale, Protector Ordinis, ac Romanus Pontifex, ad quem nulla ratione deroganda est appellatio: cætera omnia tribunalia dicuntur esse extra Ordinem, quamvis habeant auctoritatem à Summo Pontifice cognoscendi etiam causas Regularium, sive sint Regum, sive Cardinalium, sive Legatorum, sive Episcoporum, & similibus; quamvis existimarem ut certum, inter tribunalia Religionis posse annumerari tribunal Illustrissimæ Congregationis Cardinalium; quoniam Congregatio illa specialiter fuit constituta à Xyto V. ad cognoscendas causas Regularium.

Circa appellationes Religiosorum, quando illi appellare prætendant à sententia definitiva, in causa correctionis, & in omnibus aliis casibus, in quibus approbatio est interdicta, opus esse certum est, in ipsa appellatione exprimere causam gravaminis; quia in his causis correctionis solummodo admittitur appellatio, cum modus exceditur, & ideo cum solum appellatio concedatur illo casu, oportet causam specialem exprimere, ut constet appellationem fieri in casu concessio, ut post Innocentium, & alios docet P. Sanch, ut supra numero 105.

Secundò, Nota, quod si Reus est plenè de iplo delicto convictus, & illud est etiam spontè confessus, non potest appellare, ut constat ex lege 2. quorum appellatio non recipitur, & si talis Reus appellaverit, rejicienda est appellatio, nec debet sententiam ab excusatione suspendi.

Tertiò, Si Reus est confessus tantum, & non convictus de delicto, dum suam confessionem non revocaverit, ejus appellatio est nulla, ut constat ex Cap. Cum speciali, §. porro, de appellationibus: quod intelligendum esse existimo, quando Reus in appellatione de novo non allegaret causam probabilem contra suam professionem, quia illo casu appellans debet audiri, ut communiter docent Canonistæ.

Quartò, Animadvertendum est, quod si Reus tantummodo sit convictus, & non confessus; tunc potest appellare, quod etiam procedit in crimine læsæ Majestatis, ut docet Decius in Cap. Cum sit Roman. extra de appellationibus.

Hic meritò tractari posset, an integrum sit Religionis subditos suos Prælatos Regulares recusare? Illos autem non posse recusare tradunt Glossa, finali Capite, ad nostram, de appellationibus, & ibi Hostiensis, num. 9. per Caput Cum speciali, in fine, eodem titulo, ubi cum duo statuisset ille textus, nempe qualiter Judex recusari, & ab illo appellari posset, subjunxit sequentia verba; *Cæterum has duas Constitutiones præmissas nolumus ad Regulares extendi contra suas spirituales observantias, ubi Innocentius, Joannes Andreas, & Abbas tenent prædictam sententiam; quare cum Constitutiones Religionis, & Privilegia denegent Religiosis appellationem; subinde fit, ut denegent etiam recusationem.*

Verior tamen sententia tenet, in hoc equiparari recusationem & appellationem, ut neutra absque causa liceat. Quare sicut à Superiore manifestè excedente in correctione licet appellare, eodem modo quando Superior valde suspectus crederetur, excessurusque ob passionem, posset quidem recusari. Ita docet Hostiensis illo Cap. Cum speciali, num. ult. & ibi Joan. And. num. 18. Abbas ibi, §. porro, num. 3. Quare quando manifesta est causa suspicionis Prælati, & non alias, etiam si sit dubia, locus datur recusationi, sicut quando manifestus est excessus, & non alias, appellationi.